

საავტორო და მომიჯნავე უფლებების დაცვის სფეროში საქართველოს საერთაშორისო ვალდებულებების შესრულების მდგომარეობა

ლევან ნანობაშვილი

ადვოკატი, იურიდიული კომპანია “ენ-ბი ლიგალის” მმართველი პარტნიორი,

საქართველოს საზოგადოებრივ საქმეთა ინსტიტუტისა და საქართველოს უნივერსიტეტის მონვეული ლექტორი

მარიამ ლაშხი

საქართველოს პარლამენტის საგარეო ურთიერთობათა კომიტეტის თავმჯდომარის პირველი მოადგილე, განათლებისა და მეცნიერების კომიტეტის წევრი

1. შესავალი

სტატია ეფუძნება თემატურ მოხსენებას „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების დაცვის სფეროში საქართველოს საერთაშორისო ვალდებულებების შესრულების მდგომარეობის თაობაზე“, რომელიც მომზადდა საქართველოს პარლამენტში 2023 წელს.¹ თემატური მოხსენება მომზადდა ევროკავშირსა და საქართველოს შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმების მხარდაჭერის პროექტის (AA Facility) ტექნიკური დახმარებით. თემატურ მოხსენებასა და სტატიაში გამოთქმული მოსაზრებები ეკუთვნით ავტორებს და შეიძლება არ ასახავდეს დონორი ორგანიზაციის თვალსაზრისს.

სტატიაში განხილულია საავტორო და მომიჯნავე უფლებების დაცვის სფეროში საქართველოს საერთაშორისო ვალდებულებების შესრუ-

ლების მდგომარეობა. გარდა ამისა, განხილულია საქართველოს კანონმდებლობის ევროკავშირის კანონმდებლობასთან შესაბამისობა. სტატიაში მოცემულია რეკომენდაციები და წინადადებები საქართველოს კანონმდებლობის სრულყოფის თაობაზე.

საქართველოში საავტორო უფლებებს იცავს კანონი „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“, რომელიც მიღებულია 1999 წელს.² კანონში პერიოდულად შედის ცვლილებები, რათა კანონი არ ჩამორჩეს საქართველოსა და მსოფლიოში მიმდინარე ტექნოლოგიურ პროგრესს.

საქართველოს კონსტიტუცია ავალდებულებს კონსტიტუციურ ორგანოებს თავიანთი უფლებამოსილების ფარგლებში მიიღონ ყველა ზომა ევროკავშირში საქართველოს სრული ინტეგრაციის უზრუნველსაყოფად.³ საქართველოს პარლამენტი ამ პროცესს აქტიურად უნ-

¹ თემატური მოხსენების სრული ტექსტი ხელმისაწვდომია შემდეგ ბმულზე: parliament.ge/supervision/thematic-rapporteur (2023 წლის 20 დეკემბერი).

² საავტორო უფლებების შესახებ უფრო დეტალური ინფორმაცია ხელმისაწვდომია საქართველოს ინტელექტუალური საკუთრების ეროვნული ცენტრის „საქპატენტი“ საიტზე, იხ. <https://www.sakpatenti.gov.ge/ka/page/121/> (2023 წლის 20 დეკემბერი).

³ იხ. საქართველოს კონსტიტუცია, მუხლი 78.

ყოფს ხელს. პოლიტიკურ დიალოგთან და ასოცირების შეთანხმების შესრულების ზედამხედველობასთან ერთად, ამ პროცესის ნაწილია საქართველოს ეტაპობრივი ინტეგრაცია ევროკავშირის ერთიან სტრუქტურებში.

ევროკავშირთან ინტეგრაციის მნიშვნელოვანი კომპონენტია საქართველოს კანონმდებლობის დაახლოება ევროკავშირის სამართალთან. მათ შორის, ინტეგრაციისთვის აუცილებელია ინტელექტუალური საკუთრების კანონმდებლობის შესაბამისობაში მოყვანა საერთაშორისო ხელშეკრულებებისა და ევროკავშირთან დადებული ასოცირების შეთანხმების პირობებთან.⁴

სტატია ეხება საავტორო სამართალს. სამართლის ეს დარგი აწესრიგებს იმ საავტორო ქონებრივ და პირად არაქონებრივ უფლებებთან დაკავშირებულ ურთიერთობებს, რომლებიც წარმოიშობა მეცნიერების, ლიტერატურისა და ხელოვნების ნაწარმოებთა შექმნისა და გამოყენებისას.⁵ ასევე, საავტორო სამართალი აწესრიგებს შემსრულებლის, ფონოგრამის, ვიდეოგრამის დამამზადებლისა და მაუწყებლობის ორგანიზაციის საავტორო უფლებების მომიჯნავე უფლებებთან დაკავშირებულ ურთიერთობებს.⁶

საავტორო და მომიჯნავე უფლებების დაცვა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია კულტურის, განათლებისა და მეცნიერების სფეროებისთვის, ისევე როგორც მთლიანად ქვეყნის ეკონომიკისთვის.⁷ შემოქმედებითი ინდუსტრია მოიცავს ძალიან ბევრ სფეროს და საქართველოს ეკონომიკის ერთ-ერთი გამორჩეული სექტორია.⁸ ამ ინდუსტრიას გააჩნია ძალიან დიდი პო-

ტენციური სამუშაო ადგილების შექმნისა და ინვესტიციების მოზიდვის მხრივ.⁹ შემოქმედებითი ინდუსტრიის განვითარება კი შესაძლებელია მოკლე და საშუალო ვადიან პერსპექტივაში.¹⁰ ამასთან გასათვალისწინებელია საქართველოს კონკურენტული უპირატესობა აღნიშნულ დარგში, რაც გამოიხატება საქართველოსა და ქართველი ხალხის შემოქმედებითი ბუნებით, რაც დასტურდება ამ მიმართულებით საერთაშორისო რეიტინგებში საქართველოს მონივნავე პოზიციებით. თუმცა, აქვე აღსანიშნავია ის ფაქტორიც, რომ მეტ-ნაკლებად არის ათვისებული აღნიშნული პოტენციალი. ევროკავშირის გამოცდილებას რომ შევხედოთ, კულტურული და შემოქმედებითი ინდუსტრიები ერთობლივად ასაქმებენ ევროკავშირის სამუშაო ძალის 7.5%-ს და ქმნიან მთლიანი დამატებული ღირებულების დაახლოებით 5.3%-ს.¹¹

საავტორო და მომიჯნავე უფლებების სამართლებრივი რეგულირება საქართველოში ძირითადად თანხვედრაშია საერთაშორისო ხელშეკრულებებით ნაკისრ ვალდებულებებთან. მდგომარეობა განსხვავებულია ევროკავშირის სამართალთან შესაბამისობის კუთხით. 2023 წლის 01 თებერვალს ევროკომისიამ გამოაქვეყნა ანალიტიკური ანგარიში, რომელშიც შეფასებულია საქართველოს შესაძლებლობა იკისროს ვალდებულებები ევროკავშირის წევრობასთან დაკავშირებით.¹² ამ ანგარიშში დეტალურად გაანალიზებულია, თუ რას მიაღწია საქართველომ ევროკავშირის კანონთა კრებულთან (*EU Acquis communautaire*) შესაბამისობის კუთხით, რომელიც წარმოადგენს ევროკავშირის საერთო უფლებებისა და ვალდებულებების ერთობლიობას.

⁴ იხ. ასოცირების შესახებ შეთანხმება ერთის მხრივ, საქართველოსა და მეორეს მხრივ, ევროკავშირის და ევროპის ატომური ენერგიის გაერთიანებას და მათ წევრ სახელმწიფოებს შორის, 2014 წელი, მუხლი 153.

⁵ „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონი, მუხლი 1.

⁶ იქვე.

⁷ იხ. Recital 3 of the Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the enforcement of intellectual property rights.

⁸ პოლიტიკის ნარკვევი. შემოქმედებითი ინდუსტრია - მეკობრეობასთან ბრძოლა. 2020 (მომზადებულია PMCG-ის მიერ, აშშ-ს საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს (USAID) დახმარებით), გვ. 1.

https://pmcresearch.org/policypapers_file/e7a45fa056e4debc9.pdf (2023 წლის 20 დეკემბერი).

⁹ პოლიტიკის ნარკვევი. შემოქმედებითი ინდუსტრია - მეკობრეობასთან ბრძოლა. 2020 (მომზადებულია PMCG-ის მიერ, აშშ-ს საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს (USAID) დახმარებით), გვ. 1. https://pmcresearch.org/policypapers_file/e7a45fa056e4debc9.pdf (2023 წლის 20 დეკემბერი).

¹⁰ იქვე.

¹¹ იქვე.

¹² https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-02/SWD_2023_31_Georgia.pdf (2023 წლის 20 დეკემბერი).

ევროკომისიის ანგარიშის მე-7 თავი ეთმობა ინტელექტუალური საკუთრების სამართალს.¹³ ანგარიშის მიხედვით, საავტორო და მომიჯნავე უფლებების სფეროში საქართველოს კანონმდებლობა ნაწილობრივ შეესაბამება ევროკავშირის სამართალს.¹⁴ ანგარიშში აღნიშნულია, რომ 2019 წლის დირექტივა ერთიან ციფრულ ბაზარზე საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ არ არის სათანადოდ ასახული საქართველოს კანონმდებლობაში.¹⁵ დასკვნის სახით ანგარიშში აღნიშნულია, რომ ინტელექტუალური საკუთრების უფლებების სფეროში საქართველოს აქვს შესაბამისობის მხოლოდ გარკვეული დონე. შესაბამისად, ამ მიმართულებით სამუშაოს მნიშვნელოვანი ნაწილი კიდევ განსახორციელებელია.¹⁶ ანგარიშის მიხედვით, საქართველოში არსებობს საავტორო უფლებების აღსრულების გაუმჯობესების შესაძლებლობა.¹⁷

მართალია, საქართველოს კანონმდებლობა საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ ბოლომდე არ არის თანხვედრაში ევროკავშირის სამართალთან, მაგრამ ამ საკითხზე მიმდინარეობს აქტიური მუშაობა. ძალიან მნიშვნელოვანია საქართველოს პარლამენტის როლი, სადაც აქტიურად მიმდინარეობს მუშაობა საავტორო და მომიჯნავე უფლებების მარეგულირებელი კანონმდებლობის სრულყოფაზე.¹⁸ აგრეთვე უნდა აღინიშნოს საქართველოს ინტელექტუალური საკუთრების ეროვნული ცენტრის “საქპატენტი” მნიშვნელოვანი როლი. გარდა ამისა, ბევრი ქართველი და უცხოელი სპეციალისტი, დონორი და საერთაშორისო ორგანიზაცია ეხმარება საქართველოს საავტორო უფლებების მარეგულირებელი კანონმდებლობის სრულყოფაში.

ტექნოლოგიების განვითარება აუცილებელს ხდის საავტორო უფლებების მარეგულირებელი კანონმდებლობის მუდმივ გადახედვას და ახალ

რეალობასთან შესაბამისობაში მოყვანას. თუმცა, სამართლებრივ რეგულირებას სჭირდება სწორი დროის შერჩევა. ნაადრევად მიღებულმა ნორმამ შეიძლება შეაფერხოს ტექნოლოგიის განვითარება. მეორე მხრივ, სამართლებრივი რეგულირების დაგვიანებამ შეიძლება გამოიწვიოს ტექნოლოგიის ქაოსური განვითარება, რისი გამოსწორება რთულია, ან ზოგჯერ - შეუძლებელიც. მაგალითად, ერთ-ერთი ასეთი საკითხია ხელოვნური ინტელექტი, რომლის შესახებ საუბარია ამ სტატიაში.

მიგვაჩნია, რომ სტატიაში განხილული საკითხების უმეტესობა მოითხოვს დროულ რეაგირებას, მათ შორის, კანონმდებლობაში ცვლილებების შეტანას. თუმცა, სტატიაში ასევე განხილულია საკითხები, რომლებსაც სჭირდება დამატებითი შესწავლა. ასეთია, მაგალითად, ხელოვნურ ინტელექტთან დაკავშირებული ურთიერთობების სამართლებრივი რეგულირება.

სტატია ეფუძნება საქართველოსა და საზღვარგარეთ მომზადებულ კვლევებსა და პუბლიკაციებს, ასევე საქართველოს შესაბამისი უწყებებიდან გამოთხოვილ ინფორმაციას. გარდა ამისა, სტატია ეფუძნება სხვადასხვა ორგანიზაციის წარმომადგენელთან ჩატარებულ ინტერვიუებს.

სამწუხაროდ, სტატიის შეზღუდული მოცულობის გამო ვერ შევხებით საავტორო და მომიჯნავე უფლებების დაცვის სფეროში საქართველოს საერთაშორისო ვალდებულებების შესრულებასთან დაკავშირებულ ყველა საკითხს. სტატია ეხება იმ საკითხებს, რომლებიც ჩავთვალეთ ყველაზე მნიშვნელოვნად.

სტატია შედგება სამი ნაწილისგან. პირველ ნაწილში განხილულია საავტორო და მომიჯნავე უფლებების დაცვის სფეროში საქართველოს ძირითადი საერთაშორისო ვალდებულებები.

¹³ იქვე, გვ. 20-21.

¹⁴ იქვე, გვ. 21.

¹⁵ იქვე. იხ. აგრეთვე Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC.

¹⁶ https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-02/SWD_2023_31_Georgia.pdf, გვ. 21 (2023 წლის 20 დეკემბერი).

¹⁷ იქვე.

¹⁸ 2023 წლის 03 ივლისს საქართველოს პარლამენტმა მიიღო “საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ” კანონის ცვლილებები, რომელთა მიზანია საავტორო ქონებრივ უფლებათა კოლექტიური მართვის სისტემის სრულყოფა, იხ. <https://parliament.ge/media/news/parlamentma-saavtoro-da-momijnave-uflebebis-shesakheb-kanonshitsvilebebs-mesame-mosmenit-mkhari-dauchira> (2023 წლის 20 დეკემბერი).

მეორე ნაწილში მოცემულია წინადადებები საქართველოს კანონმდებლობის სრულყოფის თაობაზე. ასევე, გამოკვეთილია საკითხები, რომლებიც მოითხოვს დამატებით შესწავლას. სტატიის მესამე, დასკვნით ნაწილში მოკლედ მოცემულია ძირითადი დასკვნები და რეკომენდაციები.

2. საავტორო და მომიჯნავე უფლებების დაცვის სფეროში საქართველოს საერთაშორისო ვალდებულებების მოკლე მიმოხილვა

საუკუნეთა განმავლობაში სახელმწიფოები იცავდნენ მხოლოდ საკუთარი მოქალაქეების საავტორო უფლებებს, მაგრამ არა უცხოელ ავტორებს. მხოლოდ მე-19 საუკუნეში დაიწყო საავტორო უფლებების დაცვის საერთაშორისო მექანიზმების ჩამოყალიბება. შემუშავდა საერთაშორისო შეთანხმებები და ჰარმონიზებულ იქნა ეროვნული კანონმდებლობები.¹⁹

მე-20 საუკუნეში ტექნოლოგიების მუდმივმა განვითარებამ აუცილებელი გახადა საავტორო უფლებების მარეგულირებელი კანონმდებლობის პერიოდული გადახედვა. ციფრულმა ტექნოლოგიებმა და ინტერნეტმა დააყენა საავტორო სამართალი განსაკუთრებული გამოწვევების წინაშე. ტექნოლოგიურმა პროგრესმა ნაშალა დროისა და მანძილის მნიშვნელობა. ნაწარმოების ასლის დამზადება გახდა წარმოუდგენლად მარტივი და იაფი. ინტერნეტში განთავსებული ციფრული ინფორმაცია თავისუფლად ხელმისაწვდომია მსოფლიოს თითქმის ნებისმიერ წერტილსა და ნებისმიერ დროს.

ჩვენ ვცხოვრობთ ინფორმაციისა და კომუნიკაციების სფეროში კაცობრიობის ისტორიაში უდიდესი რევოლუციის დროს.²⁰ არნახული ტექნოლოგიური პროგრესის შედეგად გაიზარდა საავტორო სამართლის მნიშვნელობა. ასევე, განსაკუთრებული დატვირთვა შეიძინა საავტორო

სამართლის სფეროში მოქმედმა საერთაშორისო შეთანხმებებმა. უფრო მეტიც, ტექნოლოგიების განვითარებამ აუცილებელი გახადა ახალი საერთაშორისო შეთანხმებების შექმნა, რომელთა მიზანია ახალ ტექნოლოგიებთან დაკავშირებული ურთიერთობების მოწესრიგება.

რუსული ოკუპაციის პერიოდში საქართველოს არ ჰქონდა შესაძლებლობა თავად შემუშავებინა საავტორო უფლებების მარეგულირებელი კანონმდებლობა.²¹ დამოუკიდებლობის დაბრუნების შემდეგ საქართველომ ხელი მოაწერა საავტორო და მომიჯნავე უფლებების სფეროში მოქმედ ძირითად საერთაშორისო ხელშეკრულებებს. ასევე, შემუშავებულ იქნა საავტორო უფლებების მარეგულირებელი კანონმდებლობა და შეიქმნა საავტორო უფლებების დაცვის მექანიზმები.

საავტორო და მომიჯნავე უფლებების დაცვის სფეროში საქართველო მონაწილეობს ძირითად საერთაშორისო სამართლებრივ აქტებში. ესენია: (ა) ბერნის 1886 წლის კონვენცია ლიტერატურისა და ხელოვნების ნაწარმოებების დაცვის შესახებ; (ბ) რომის 1961 წლის კონვენცია შემსრულებელთა, ფონოგრამის დამამზადებელთა და სამაუწყებლო ორგანიზაციების დაცვის შესახებ და (გ) ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის შეთანხმება “ინტელექტუალური საკუთრების უფლებების ვაჭრობასთან დაკავშირებული ასპექტების შესახებ” (ე.წ. TRIPS-ის შეთანხმება).

სტატიის შემდეგ ნაწილებში მოკლედ განხილულია ამ საერთაშორისო აქტების ძირითადი დებულებები. სტატიის შეზღუდული მოცულობის გამო დეტალურად ვერ განვიხილავთ ამ აქტებით გათვალისწინებულ ყველა ვალდებულებას.

ბერნის 1886 წლის კონვენცია ლიტერატურისა და ხელოვნების ნაწარმოებების დაცვის შესახებ ეფუძნება სამ ძირითად პრინციპს. პირველია საავტორო უფლებების დაცვის ეროვნული

¹⁹ იხ. დ. გაბუნია, გ. თაქთაქიშვილი, „საერთაშორისო საავტორო სამართალი“ (ბერნის კონვენცია, რომის კონვენცია, TRIPS-ის შეთანხმება), ანალიზი და კომენტარები. თბილისი, 2005. გვ. 3.

²⁰ იხ. World Development Report 2016: Digital Dividends, p. xiii. Washington, DC: World Bank.

<https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2016> (2023 წლის 20 დეკემბერი).

²¹ საბჭოთა პერიოდის საავტორო სამართლის თაობაზე იხ. Dietrich A. Loeber, Socialist Features of Soviet Copyright Law, 23 COLUM. J. Transnat'l L. 297 (1985).

რეჟიმის პრინციპი - საქართველომ უნდა დაიცვას უცხოელი ავტორის უფლებები ისევე, როგორც ქართველი ავტორის. ქართველი ავტორის უფლებები კი ისევე უნდა იყოს დაცული ბერნის კონვენციის ნევრ სახელმწიფოებში, როგორც ადგილობრივი ავტორის.²² მეორე პრინციპია საავტორო უფლებების წარმოშობა რაიმე ფორმალობების გარეშე. კერძოდ, არ არის სავალდებულო ნაწარმოების რეგისტრაცია, დეპონირება ან რაიმე სხვა ფორმალობის დაცვა.²³ მესამე პრინციპია დაცვის დამოუკიდებლობა. ანუ, საავტორო უფლების საერთაშორისო დაცვა არ არის დამოკიდებული დაცვის არსებობაზე ნაწარმოების წარმოშობის სახელმწიფოში.²⁴

რომის 1961 წლის კონვენცია შემსრულებელთა, ფონოგრამის დამამზადებელთა და სამაუწყებლო ორგანიზაციების დაცვის შესახებ იცავს კონვენციის სათაურში მითითებული სუბიექტების უფლებებს. კონვენცია ითვალისწინებს დაცვის 20 წლიან ვადას.²⁵

ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის შეთანხმება „ინტელექტუალური საკუთრების უფლებების ვაჭრობასთან დაკავშირებული ასპექტების შესახებ“ (ე.წ. TRIPS-ის შეთანხმება) ნაწილობრივ ეფუძნება ბერნის კონვენციის ძირითად პრინციპებს.²⁶ ამასთან, TRIPS-ის შეთანხმება ითვალისწინებს სავალდებულო „უპირატესი ხელშეწყობის პრინციპს“ (ე.წ. *“Most-favoured-nation principle”*).²⁷ ამ პრინციპით, ნებისმიერი შეღავათი და უპირატესობა, რომელსაც წევრი ქვეყანა ანიჭებს ნებისმიერი სხვა ქვეყნის ავტორს, დაუბრკოლებლად და უპირობოდ უნდა გავრცელდეს ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის წევრი თითოეული სახელმწიფოს ავტორზეც.²⁸

წინა პარაგრაფებში განხილული სამი საერთაშორისო შეთანხმების გარდა საქართველოს აგრეთვე ხელი აქვს მოწერილი ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაციის ორ მნიშვნელოვან შეთანხმებაზე: (ა) „საავტორო უფლებების შესახებ“ და (ბ) „შესრულებებისა და ფონოგრამების შესახებ“.²⁹ ამ ორ შეთანხმებას ხშირად უწოდებენ „ინტერნეტის შეთანხმებებს“, რადგანაც ისინი ვრცელდება ინტერნეტთან დაკავშირებულ ურთიერთობებზეც.³⁰ „საავტორო უფლებების შესახებ“ შეთანხმება, სხვა საკითხების მოწესრიგებასთან ერთად, იცავს კომპიუტერულ პროგრამებს, მათი გამოსახვის ხერხისა და ფორმის მიუხედავად.³¹ ასევე, შეთანხმება იცავს მონაცემთა ბაზების დამამზადებლების უფლებებს.³² „შესრულებებისა და ფონოგრამების შესახებ“ შეთანხმება იცავს სათაურში მითითებული სუბიექტების უფლებებს.

საავტორო და მომიჯნავე უფლებებს ეხება საქართველოსა და ევროკავშირის ასოცირების შესახებ შეთანხმების მე-4 კარის მე-9 თავის მე-2 ნაწილის დებულებები. კერძოდ, ასოცირების შეთანხმებით, მხარეებმა დაადასტურეს ვალდებულება, დაიცვან უფლებები და ვალდებულებები, რომლებიც გათვალისწინებულია: (ა) ბერნის 1886 წლის კონვენციით ლიტერატურისა და ხელოვნების ნაწარმოებების დაცვის შესახებ; (ბ) რომის 1961 წლის კონვენციით შემსრულებელთა, ფონოგრამის დამამზადებელთა და სამაუწყებლო ორგანიზაციების დაცვის შესახებ; (გ) ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის შეთანხმებით „ინტელექტუალური საკუთრების უფლებების ვაჭრობასთან დაკავშირებული ასპექტების შესახებ“ (ე.წ. TRIPS-ის შეთანხმება); (დ) ინტე-

²² ლიტერატურისა და ხელოვნების ნაწარმოებების დაცვის ბერნის კონვენცია (მიღებულია 1886 წელს, ბოლო ცვლილება შეტანილია 1979 წელს), მუხლი 5.

²³ იქვე, მუხლი 5.2.

²⁴ იქვე.

²⁵ რომის 1961 წლის კონვენცია შემსრულებელთა, ფონოგრამის დამამზადებელთა და სამაუწყებლო ორგანიზაციების დაცვის შესახებ, მუხლი 14.

²⁶ დ. გაბუნია, გ. თაქთაქიშვილი, „საერთაშორისო საავტორო სამართალი“ (ბერნის კონვენცია, რომის კონვენცია, TRIPS-ის შეთანხმება), ანალიზი და კომენტარები. თბილისი, 2005. გვ. 155.

²⁷ იქვე, 162.

²⁸ იქვე.

²⁹ ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაციის შეთანხმება შესრულებებისა და ფონოგრამების შესახებ.

³⁰ იხ.

https://www.wipo.int/copyright/en/activities/internet_treaties.html (2023 წლის 20 დეკემბერი).

³¹ ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაციის შეთანხმება „საავტორო უფლებების შესახებ“, მუხლი 4.

³² იქვე, მუხლი 5.

ლექტურული საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაციის შეთანხმებით „საავტორო უფლებების შესახებ“ და (ე) ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაციის „შეთანხმებით შესრულებებისა და ფონოგრამების შესახებ.“³³

ასოცირების შეთანხმების 154-ე და 155-ე მუხლები პირდაპირ უთითებენ ავტორებისა და შემსრულებლების ზოგიერთ უფლებებზე, რომლებიც უნდა დაიცვან შეთანხმების მხარეებმა. ამ უფლებათა შორისაა ავტორისა და შემსრულებლის უფლება, ხელმისაწვდომი გახადონ ნაწარმოები ან შესრულების ჩანაწერი ნებისმიერი პირისათვის მის მიერ არჩეულ დროსა და ადგილიდან (აღნიშნული უფლება გულისხმობს ხელმისაწვდომობას ინტერნეტის ქსელით).³⁴

ასოცირების შეთანხმება ასევე ავალდებულებს მხარეებს დაიცვან ფონოგრამების დამამზადებლებისა³⁵ და მაუწყებლობის ორგანიზაციების უფლებები.³⁶ ასოცირების შეთანხმება შეიცავს დეტალურ დებულებებს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების დაცვის ვადებთან მიმართებით. მაგალითად, საავტორო უფლებები დაცული უნდა იყოს ავტორის სიცოცხლეში და მისი გარდაცვალებიდან 70 წლის განმავლობაში.³⁷

წინა პარაგრაფებში განხილული საერთაშორისო შეთანხმებების დებულებები საქართველოში ძირითადად განხორციელებულია „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ კანონით, რომელიც მიღებულია 1999 წელს.³⁸ ასოცირების შეთანხმების დებულებები აისახა

ამ კანონში 2017 წელს შეტანილი ცვლილებებით.³⁹ საავტორო და მომიჯნავე უფლებებთან დაკავშირებული ნორმები ასევე მოცემულია საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში,⁴⁰ საქართველოს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსში,⁴¹ საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსში⁴² და საქართველოს კანონში „ინტელექტუალურ საკუთრებასთან დაკავშირებული სასაზღვრო ღონისძიებათა შესახებ“.⁴³

სტატიის დასრულების თარიღისთვის ევროკავშირში მოქმედებს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების სფეროს მარეგულირებელი 13 დირექტივა და 2 რეგულაცია.⁴⁴ ამ აქტების ზოგიერთი დებულება განხილულია სტატიის შესაბამის ნაწილებში.

3. საავტორო და მომიჯნავე უფლებების დაცვის სფეროში საქართველოს საერთაშორისო ვალდებულებების შესრულების მდგომარეობა. რეკომენდაციები და წინადადებები საქართველოს კანონმდებლობის სრულყოფის თაობაზე

3.1. საავტორო და მომიჯნავე უფლებების მარეგულირებელი კანონმდებლობის სრულყოფის აუცილებლობა

როგორც უკვე აღვნიშნეთ სტატიის შესავალში, საავტორო და მომიჯნავე უფლებების სამა-

³³ იხ. ასოცირების შესახებ შეთანხმება ერთი მხრივ, საქართველოსა და მეორეს მხრივ, ევროკავშირს და ევროპის ატომური ენერგიის გაერთიანებას და მათ წევრ სახელმწიფოებს შორის, 2014 წელი, მუხლი 153.

³⁴ იქვე, მუხლები 154(გ) და 155 (დ).

³⁵ იქვე, მუხლი 156.

³⁶ იქვე, მუხლი 157.

³⁷ იქვე, მუხლი 159.

³⁸ „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონი, მიღებულია საქართველოს პარლამენტის მიერ 22.06.1999.

³⁹ იხ. „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ კანონის ცვლილებები, მიღებულია 2017 წლის 23 დეკემბერს.

⁴⁰ იხ. საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი, მიღებულია 1997 წლის 14 ნოემბერს. თავი XLIV პრიმა 12.

⁴¹ იხ. მუხლები 157¹, 157², და 157³, საქართველოს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსი.

⁴² მუხლი 189, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი.

⁴³ საქართველოს კანონი „ინტელექტუალურ საკუთრებასთან დაკავშირებულ სასაზღვრო ღონისძიებათა შესახებ“, მიღებული საქართველოს პარლამენტის მიერ 13.12.2017.

⁴⁴ იხ.

[https://digital-](https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/copyright-legislation)

[strategy.ec.europa.eu/en/policies/copyright-legislation](https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/copyright-legislation)

(2023 წლის 20 დეკემბერი). იხ. აგრეთვე “თემატური მოხსენება საავტორო და მომიჯნავე უფლებების დაცვის სფეროში საქართველოს საერთაშორისო ვალდებულებების შესრულების მდგომარეობის თაობაზე”, გვ.40, parliament.ge/supervision/thematic-rapporteur (2023 წლის 20 დეკემბერი).

რთლებრივი რეგულირება საქართველოში ძირითადად თანხვედრაშია სახელმწიფოს მიერ ნაკისრ საერთაშორისო ვალდებულებებთან. თუმცა, მდგომარეობა განსხვავებულია ევროკავშირის სამართალთან შესაბამისობის კუთხით. 2023 წლის 1 თებერვალს ევროკომისიამ გამოაქვეყნა ანგარიში, რომელშიც შეფასებულია საქართველოს შესაძლებლობა აიღოს ვალდებულებები ევროკავშირის წევრობასთან დაკავშირებით.⁴⁵ ანგარიშის მიხედვით, საავტორო და მომიჯნავე უფლებების სფეროში საქართველოს კანონმდებლობა ნაწილობრივ შეესაბამება ევროკავშირის სამართალს.⁴⁶ კერძოდ, 2019 წლის დირექტივა ციფრულ ერთიან ბაზარზე საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ არ არის სათანადოდ ასახული საქართველოს კანონმდებლობაში.⁴⁷

ევროკომისიის ანგარიშში მითითებული საკითხების გარდა, საავტორო სამართლის სფეროში საქართველოში დაგროვდა გარკვეული საკითხები, რომელთა თაობაზეც აუცილებელია მსჯელობის დაწყება ან კანონმდებლობაში ცვლილებების შეტანა. აღნიშნული საკითხების გარკვეული ნაწილი განხილულია ამ სტატიაში.

3.2. მიზანშეწონილია, რომ საქართველომ მოაწეროს ხელი მარაქემის შეთანხმებას გამოქვეყნებულ ნაწარმოებებთან წვდომის ხელშეწყობის შესახებ უსინათლო, დაქვეითებული მხედველობის მქონე პირებისთვის და მათთვის, ვისაც სხვაგვარად შეზღუდული აქვს ბეჭდვითი ტექსტის აღქმა

მარაქემის შეთანხმება ხელმოწერილია 2013

წლის 27 ივნისს და ძალაშია 2016 წლის 30 სექტემბრიდან.⁴⁸ ამ შეთანხმების მნიშვნელობა ნათლად ჩანს მისი სათაურიდან.⁴⁹ შეთანხმება მიზნად ისახავს ნაწარმოებებთან წვდომის გაადვილებას იმ პირებისთვის, რომლებსაც შეზღუდული აქვთ ბეჭდვითი მასალის გაცნობის შესაძლებლობა.

მარაქემის შეთანხმების ხელმოწერამდე ჩატარებული კვლევებით, განვითარებულ სახელმწიფოებში ნაწარმოებების მხოლოდ 10% ვრცელდებოდა უსინათლო პირთათვის ხელმისაწვდომი ფორმით,⁵⁰ ხოლო განვითარებად სახელმწიფოებში ეს მაჩვენებელი უფრო დაბალი იყო, მხოლოდ 1%.⁵¹ საქართველოში მსგავსი სტატისტიკა არ არსებობს. თუმცა, სტატიაზე მუშაობის პერიოდში ჩატარებული შეხვედრების დროს გამოიკვეთა, რომ უსინათლო პირთათვის ხელმისაწვდომი ნაწარმოებების მაჩვენებელი საქართველოში ძალიან დაბალია.

სტატიის მომზადების პროცესში ვესაუბრეთ საქართველოში მცხოვრებ რამდენიმე ადამიანს, რომლებსაც შეზღუდული აქვთ ბეჭდვითი მასალის გაცნობის შესაძლებლობა. როგორც ირკვევა, მათ არ აქვთ სათანადო წვდომა წიგნებთან და სხვა მასალასთან. ძალიან ხშირად ნაწარმოებები არ არის ადაპტირებული მათი საჭიროებისთვის. განსაკუთრებით რთულია წვდომა სასწავლო მასალასთან, რაც სერიოზული ხელის შეშლელი ფაქტორია სწავლის პროცესში. ეს ეხება საუნივერსიტეტო სწავლასაც, სადაც სტუდენტებს არ აქვთ წვდომა ძირითად სასწავლო მასალასთან. გარდა ამისა, ბეჭდვით ნაწარმოებებთან გართულებული წვდომის გამო სტუდენტები ხშირად ვერ ერთვებიან შემოქმედებით, სამეცნიერო და კვლევით საქმიანობაში.

⁴⁵ https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-02/SWD_2023_31_Georgia.pdf (2023 წლის 20 დეკემბერი).

⁴⁶ იქვე, გვ. 21.

⁴⁷ იქვე. იხ. აგრეთვე Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC.

⁴⁸ https://www.wipo.int/marrakesh_treaty/en/ (2023 წლის 20 დეკემბერი).

⁴⁹ შეთანხმების სრული სახელწოდებაა “მარაქემის შეთანხმებას გამოქვეყნებულ ნაწარმოებებთან წვდომის ხელშეწყობის შესახებ უსინათლო, დაქვეითებული მხედველობის მქონე პირებისთვის და მათთვის, ვისაც სხვაგვარად შეზღუდული აქვს ბეჭდვითი ტექსტის აღქმა.” ინგლისურად კი “The Marrakesh Treaty to Facilitate Access to Published Works for Persons Who Are Blind, Visually Impaired or Otherwise Print Disabled.”

⁵⁰ <https://worldblindunion.org/programs/marrakesh-treaty/> (2023 წლის 20 დეკემბერი).

⁵¹ <https://www.iapb.org/news/ending-the-book-famine-the-marrakesh-treaty/> (2023 წლის 20 დეკემბერი).

2023 წლის დეკემბრის მდგომარეობით, მარაქების შეთანხმება ძალაშია მსოფლიო ინტელექტუალური საკუთრების ორგანიზაციის წევრ 93 სახელმწიფოში.⁵² მარაქების შეთანხმება ძალაშია ევროკავშირში 2019 წლის 01 იანვრიდან. შეთანხმების სრულად ამოქმედებისთვის ევროკავშირმა მიიღო შესაბამისი დირექტივა⁵³ და რეგულაცია.⁵⁴ აშშ-სთვის მარაქების შეთანხმება ძალაშია 2019 წლის 08 თებერვლიდან.⁵⁵

მარაქების შეთანხმების ხელმოწერა არ დააბრუნებს საქართველოს საერთაშორისო ვალდებულებებს (ისევე, როგორც არ დააბრუნებს საერთაშორისო ვალდებულებები ამ შეთანხმებაზე ხელმოწერმა სხვა სახელმწიფოებმა). მარაქების შეთანხმება ითვალისწინებს სახელმწიფოებს შორის ისეთი ნაწარმოებების გაცვლას, რომლებიც განკუთვნილია პირებისთვის, ვისაც მხედველობასთან დაკავშირებული პრობლემის გამო უჭირთ ბეჭდური მასალის გაცნობა.⁵⁶ შეთანხმებით გათვალისწინებული ეს მექანიზმები ძალიან მნიშვნელოვანია და ამარტივებს ნაწარმოებებთან წვდომას შესაბამისი საჭიროების მქონე პირებისთვის.

2021 წელს გავრცელებული ინფორმაციით, საქართველოში იგეგმებოდა მარაქების შეთანხმების ხელმოწერა.⁵⁷ თუმცა, შეთანხმება დღემდე არ არის ხელმოწერილი. მიგვაჩნია, რომ აუ-

ცილებელია შეთანხმების ხელმოწერის დაჩქარება. მისი ამოქმედების ხელშემწყობი ცვლილებები კი 2023 წლის დეკემბერში უკვე შევიდა “საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ” კანონში.

2023 წლის 15 დეკემბერს “საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ” კანონში შევიდა ცვლილებები, რომელთა ერთ-ერთი მიზანია საქართველოს მიერ მარაქების შეთანხმების რატიფიკაციის შემდეგ მისი ეფექტიანი იმპლემენტაცია.⁵⁸ კანონის ცვლილებებით გათვალისწინებულია კონკრეტულ ბენეფიციართა უფლება, მოახდინონ ბეჭდური და აუდიო ფორმატით არსებული ნაწარმოებების რეპროდუცირება ნებისმიერ ხელმისაწვდომ ფორმატში, პირადი მიზნით სარგებლობისთვის.⁵⁹ ამ უფლებების განხორციელება შესაძლებელია ნაწარმოების ავტორის ან საავტორო უფლებების სხვა მფლობელის თანხმობისა და მისთვის საავტორო ჰონორარის გადახდის გარეშე.⁶⁰

აღმასრულებელი ხელისუფლება მუშაობს მარაქების შეთანხმების რატიფიკაციის საკითხზე.⁶¹ მიზანშეწონილად მიგვაჩნია აღმასრულებელ ხელისუფლებაში მოხდეს სამუშაო ჯგუფის ინიცირება, სადაც ჩართული იქნება ყველა შესაბამისი უწყება, მათ შორის განათლების სამინისტრო, საქართველოს ინტელექტუალური საკუთრების ეროვნული ცენტრი “საქპატენტი”,

⁵² იხ. https://www.wipo.int/marrakesh_treaty/en/ (2023 წლის 20 დეკემბერი).

⁵³ Directive (EU) 2017/1564 of the European Parliament and of the Council of 13 September 2017 on certain permitted uses of certain works and other subject matter protected by copyright and related rights for the benefit of persons who are blind, visually impaired or otherwise print-disabled and amending Directive 2001/29/EC on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society.

⁵⁴ Regulation (EU) 2017/1563 of the European Parliament and of the Council of 13 September 2017 on the cross-border exchange between the Union and third countries of accessible format copies of certain works and other subject matter protected by copyright and related rights for the benefit of persons who are blind, visually impaired or otherwise print-disabled.

⁵⁵ “United States of America Joins WIPO’s Marrakesh Treaty as 50th Member In Major Advance for the Global Blind Community” Geneva, February 8, 2019, PR/2019/828.

https://www.wipo.int/pressroom/en/articles/2019/article_0002.html (2023 წლის 20 დეკემბერი).

⁵⁶ მარაქების შეთანხმება გამოკვეყნებულ ნაწარმოებებთან წვდომის ხელშემწყობის შესახებ უსინათლო, დაქვეითებული მხედველობის მქონე პირებისთვის და მათთვის, ვისაც სხვაგვარად შეზღუდული აქვს ბეჭდვითი ტექსტის აღქმა, მუხლი 5.

⁵⁷ https://www.sakpatenti.gov.ge/ka/news_and_events/325/ (2023 წლის 20 დეკემბერი).

⁵⁸ იხ. “საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ” საქართველოს კანონის 2023 წლის 15 დეკემბრის ცვლილებები.

⁵⁹ იხ. “საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ” საქართველოს კანონის 23 პრიმა მუხლის მე-3 პუნქტი.

⁶⁰ იქვე.

⁶¹ იხ. „შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების უფლებების შესახებ“ სამოქმედო გეგმების შესრულების 2022 წლის წლიური ანგარიში, გვ. 51, info.parliament.ge/file/1/BillReviewContent/350083 (2023 წლის 20 დეკემბერი).

იუსტიციის სამინისტრო და სხვა დაინტერესებული მხარეები, რომელთა მუშაობის ძირითადი მიმართულება იქნება რატიფიკაციისათვის საჭირო ყველა ქმედებების იდენტიფიცირება.

საავტორო სამართალი არ უნდა ზრუნავდეს მხოლოდ ავტორთა და საავტორო უფლებების სხვა მფლობელთა ინტერესებზე. ავტორთა ინტერესები დაცული უნდა იყოს, მაგრამ საზოგადოების ყველა წევრს უნდა ჰქონდეს წვდომა გამოქვეყნებულ ნაწარმოებებთან, კანონით დამკვიდრებულ ფარგლებში. ამიტომ, ძალიან მნიშვნელოვანია შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირებისთვის ნაწარმოებებთან წვდომის გაადვილება და ამ მიმართულებით ყველა აუცილებელი ნაბიჯის გადადგმა.

3.3. სასურველია, რომ საქართველოში დაიწყო მსჯელობა აუდიოვიზუალური შესრულებების შესახებ ბეიჯინგის 2012 წლის საერთაშორისო შეთანხმების ხელმოწერის თაობაზე

აუდიოვიზუალური შესრულებების შესახებ ბეიჯინგის 2012 წლის საერთაშორისო შეთანხმება იცავს შემსრულებლების (მსახიობები, მოცეკვავეები, მომღერლები, მუსიკოსები და სხვა) უფლებებს აუდიოვიზუალური ფორმით ფიქსირებულ შესრულებებზე (ასეთია შესრულების ვიდეო ჩანაწერი, ხმის თანხლებით ან უამისოდ). ბეიჯინგის შეთანხმება ძალაშია 2020 წლიდან. ევროკავშირმა მოაწერა ხელი ამ შეთანხმებას 2013 წელს,⁶² თუმცა, ჯერ არ მოუხდენია მისი რატიფიკაცია.⁶³

ბეიჯინგის შეთანხმება ანიჭებს შემსრულებლებს აუდიოვიზუალური შესრულების რეპროდუცირების⁶⁴, გაქირავების⁶⁵ და საჯარო (მათ შორის, ინტერნეტის ქსელით) გავრცელების უფლებას.⁶⁶ შეთანხმება ასევე იცავს შემსრულებლების უფლებებს ე.წ. “ცოცხალ” შესრულებებზე.⁶⁷ ქონებრივ უფლებებთან ერთად, შეთანხმება იცავს შემსრულებლების ორ პირად უფლებას: სახელის უფლებასა და რეპუტაციის პატივისცემის უფლებას.⁶⁸

მსჯელობა აუდიოვიზუალური შესრულებების საერთაშორისო დაცვის თაობაზე მიმდინარეობდა დიდი ხნის განმავლობაში.⁶⁹ თუმცა, ბოლო პერიოდში ამ საკითხმა შეიძინა განსაკუთრებული აქტუალურობა. ციფრულმა ჩანაწერებმა, ხელოვნურმა ინტელექტმა და სხვა ინოვაციებმა მნიშვნელოვნად გაზარდეს აუდიოვიზუალური შესრულების გამოყენების ფარგლები. აუდიოვიზუალური ჩანაწერები თავისუფლად ვრცელდება ინტერნეტში და შემსრულებლები ვერ აკონტროლებენ ამ პროცესს. შეიქმნა ე.წ. “Deep fake”-ის ტექნოლოგია, რომლის შესაძლებლობები ფაქტობრივად უსაზღვროა.⁷⁰ ახალი ტექნოლოგიებისა და ხელოვნური ინტელექტის ერთობლივი გამოყენებით შესაძლებელია გარდაცვლილი შემსრულებლების გამოსახულებისა და ხმის “გაცოცხლება”.⁷¹ ამ და ბევრმა სხვა ინოვაციამ გაამწვავა აუდიოვიზუალურ შესრულებაზე უფლებების საერთაშორისო დაცვის აუცილებლობა.⁷²

სხვა საერთაშორისო ხელშეკრულებები, რომელთა ხელმომწერია საქართველო, ძირითა-

⁶² იხ. 2013/275/EU: Council Decision of 10 June 2013 on the signing, on behalf of the European Union, of the Beijing Treaty on Audiovisual Performances.

⁶³ <https://www.aepo-artis.org/policy/beijing-treaty/> (2023 წლის 20 დეკემბერი).

⁶⁴ ბეიჯინგის საერთაშორისო შეთანხმება აუდიოვიზუალური შესრულებების შესახებ, მუხლი 7.

⁶⁵ იქვე, მუხლი 9.

⁶⁶ იქვე, მუხლები 10 და 11.

⁶⁷ იქვე, მუხლი 6.

⁶⁸ იქვე, მუხლი 5.

⁶⁹ იხ. ლევან ნანობაშვილი, “შემსრულებლების საერთაშორისო დაცვა მათ აუდიოვიზუალურ შესრულებებზე.” ეკონომიკური პოლიტიკისა და სამართლის საკითხების ქართულ-ევროპული საკონსულტაციო ცენტრი

(GEPLAC), ქართული სამართლის მიმოხილვა, 2004 წლის მე-2 და მე-3 კვარტალი, გვ. 398.

⁷⁰ ე.წ. “Deep Fake”-ის თაობაზე იხ. Regina Rini & Leah Cohen, *Deepfakes, Deep Harms*, 22 J. Ethics & Soc. PHIL. 143 (2022).

⁷¹ იხ. ელვის პრესლის “გაცოცხლებული” შესრულება America's Got Talent კონკურსზე, <https://www.youtube.com/watch?v=Jr8yEgu7sHU> (2023 წლის 20 დეკემბერი).

⁷² იხ. ლევან ნანობაშვილი, “შემსრულებლების საერთაშორისო დაცვა მათ აუდიოვიზუალურ შესრულებებზე.” ეკონომიკური პოლიტიკისა და სამართლის საკითხების ქართულ-ევროპული საკონსულტაციო ცენტრი (GEPLAC), ქართული სამართლის მიმოხილვა, 2004 წლის მე-2 და მე-3 კვარტალი, გვ. 398.

დად ეხება მხოლოდ აუდიო (ხმოვან) და არა აუდიოვიზუალურ შესრულებებს. ასეთია, მაგალითად, რომის 1961 წლის საერთაშორისო კონვენცია შემსრულებელთა, ფონოგრამების დამამზადებლის და მაუნეებლობის ორგანიზაციების უფლებათა დაცვის შესახებ და ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაციის 1996 წლის შეთანხმება შესრულებებისა და ფონოგრამების შესახებ.⁷³

მიგვაჩნია, რომ ბეიჯინგის შეთანხმების ხელმოწერა ხელს შეუწყობს საქართველოში მცხოვრები მსახიობების, მომღერლებისა და სხვა შემსრულებლების უფლებების საერთაშორისო დაცვას მათ აუდიოვიზუალურ შესრულებებზე. გარდა ამისა, შეთანხმება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იქნება ქართული ფოლკლორული ცეკვებისა და სიმღერების შემსრულებელთა უფლებების საერთაშორისო დაცვისთვის.

შეთანხმების ხელმოწერამდე მიზანშეწონილია კონსულტაციების გამართვა შემოქმედებითი სფეროს ყველა წარმომადგენელთან, მათ შორის მომღერლებთან, მსახიობებთან, მოცეკვავეებთან, და პროდიუსერებთან. ასევე, სასურველი იქნება კვლევის ჩატარება იმის დასადგენად, თუ რა გამოწვევებთან იქნება დაკავშირებული საქართველოს მიერ ბეიჯინგის შეთანხმების ხელმოწერა.

3.4. სასურველია, რომ საქართველოს კანონმდებლობა შესაბამისობაში მოვიდეს ევროკავშირის 2019 წლის დირექტივასთან “ერთიან ციფრულ ბაზარზე საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ”

ევროკომისიის 2023 წლის 01 თებერვლის ანგარიშის მიხედვით, საავტორო და მომიჯნავე უფლებების მარეგულირებელი საქართველოს კანონმდებლობა მხოლოდ ნაწილობრივ შეესაბამება ევროკავშირის სამართალს.⁷⁴ ანგარიშში ხაზგასმულია, რომ ევროკავშირის 2019 წლის დირექტივა (790) “ერთიან ციფრულ ბაზარზე საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ” არ არის სათანადოდ ასახული საქართველოს კანონმდებლობაში.⁷⁵

დირექტივა “ერთიან ციფრულ ბაზარზე საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ” მიღებულ იქნა 2019 წლის 17 აპრილს და ძალაში შევიდა 2019 წლის 07 ივნისს.⁷⁶ დირექტივა წინ გადადგმული ნაბიჯია ევროკავშირის საავტორო სამართლის ჰარმონიზების გზაზე და შეიცავს ბევრ მნიშვნელოვან ნორმას.⁷⁷ დირექტივა ადგენს საავტორო უფლებების გამონაკლისებს ციფრულ გარემოში, მათ შორის ანესრიგებს ნაწარმოებების გამოყენებას სწავლების მიზნით.⁷⁸ დირექტივას “საავტორო სამართლის რევიზიის” კი უწოდებს.⁷⁹ ევროკავშირის წევრ სახელმწიფოებს მიეცათ ორწლიანი ვადა, რათა მიეღოთ შიდა კანონმდებლობა დირექტივის მოთხოვნების განსახორციელებლად.⁸⁰

დირექტივის ზოგიერთი ნორმა კომპლექსურია, მათ შორის, მე-17 მუხლი, რომელიც ეხება

⁷³ იხ. აუდიოვიზუალური შესრულებების შესახებ ბეიჯინგის 2012 წლის შეთანხმების პრეამბულა.

⁷⁴ https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-02/SWD_2023_31_Georgia.pdf, გვ. 21, (2023 წლის 20 დეკემბერი).

⁷⁵ იქვე. იხ. აგრეთვე Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC.

⁷⁶ იქვე.

⁷⁷ Ferri, F. The dark side(s) of the EU Directive on copyright and related rights in the Digital Single Market. China-EU

Law J 21, 26 (2021). <https://doi.org/10.1007/s12689-020-00089-5> (2023 წლის 20 დეკემბერი).

⁷⁸ Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC, მუხლი 5.

⁷⁹ Ferri, F. The dark side(s) of the EU Directive on copyright and related rights in the Digital Single Market. China-EU Law J, 21 (2021). <https://doi.org/10.1007/s12689-020-00089-5> (2023 წლის 20 დეკემბერი).

⁸⁰ Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC, მუხლი 29.

ინტერნეტ პროვაიდერებს.⁸¹ მე-17 მუხლი ადგენს ახალ მიდგომას ინტერნეტის მომხმარებლების მიერ შექმნილ და ატვირთულ ნაწარმოებებთან მიმართებით (ე.წ. “User-generated content”). დირექტივა გაცილებით მეტ ვალდებულებას აკისრებს ინტერნეტ პროვაიდერებს, ვიდრე ეს ხდებოდა ადრე. უნდა აღინიშნოს, რომ დირექტივის განხორციელებამ გამოიწვია აზრთა სხვადასხვაობა ევროკავშირის სახელმწიფოებში. პოლონეთმა ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოსაც (the Court of Justice of the European Union) კი მიმართა, დირექტივის მე-17 მუხლის ნაწილობრივი ბათილობის მოთხოვნით.⁸² პოლონეთის აზრით, მე-17 მუხლი ზღუდავდა სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლებას ინტერნეტის სივრცეში.⁸³ თუმცა, სასამართლომ არ გაიზიარა პოლონეთის არგუმენტები.⁸⁴

მნიშვნელოვანია, რომ დირექტივის მოთხოვნები დროულად აისახოს “საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ” საქართველოს კანონში. ამასთან, დირექტივის სპეციფიკური ხასიათიდან გამომდინარე, სასურველია ევროკავშირის ექსპერტების ჩართვა დირექტივის ნორმების საქართველოს კანონმდებლობაში ასახვის პროცესში. გარდა ამისა, საკანონმდებლო ცვლილებების შემუშავების დროს გასათვალისწინებელი იქნება მე-17 მუხლთან დაკავშირებით ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს (the Court of Justice of the European Union) განმარტებებიც.⁸⁵

3.5. მიზანშეწონილია დაიწყოს მსჯელობა ხელოვნური ინტელექტის გამოყენებით შექმნილი ნაწარმოებების სამართლებრივი დაცვის თაობაზე

ხელოვნური ინტელექტის ტექნოლოგია ვითარდება ძალიან სწრაფად. ყოველდღე ჩვენ გვემის ხელოვნური ინტელექტის გამოყენების ახალ-ახალი შესაძლებლობების თაობაზე, ჯანმრთელობის დაცვის, შრომითი ურთიერთობების, საბანკო და ბევრ სხვა სფეროში. თუმცა, ხელოვნური ინტელექტის განვითარება დაკავშირებულია რისკებთანაც. ზოგჯერ ამ ტექნოლოგიას “კაცობრიობის უკანასკნელ გამოგონებასაც” კი უწოდებენ.⁸⁶

ხელოვნურ ინტელექტსა და ინტელექტუალურ საკუთრებას აქვთ გადაკვეთის ბევრი წერტილი. ინტელექტუალური საკუთრების ერთ-ერთი მიზანია ინოვაციებისა და შემოქმედებითი საქმიანობის სტიმულირება.⁸⁷ ხელოვნური ინტელექტი კი მნიშვნელოვანი ინოვაციაა, რომლის განვითარებას სჭირდება შემოქმედებითი მიდგომა. ხელოვნური ინტელექტი თავადაც უწყობს ხელს ინოვაციებს და ახალი შემოქმედებითი პროდუქტების შექმნას.

საუკუნეების განმავლობაში ეჭვს არ იწვევდა მარტივი ჭეშმარიტება, რომ ნაწარმოების შექმნა შეეძლო მხოლოდ ადამიანს. საავტორო სამართალიც ყოველთვის ეფუძნებოდა ამ პრინციპს. მაგალითად, საქართველოს კანონმდებლობა პირდაპირ უთითებს, რომ ნაწარმოების ავტორი მხოლოდ ფიზიკური პირია.⁸⁸

ხელოვნურმა ინტელექტმა წაართვა ადამი-

⁸¹ Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC, მუხლი 17.

⁸² პოლონეთი ითხოვდა ერთიან ციფრულ ბაზარზე საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ დირექტივის (2019/790) 17.4(ბ) და 17.4(ვ) მუხლების ბათილობას. იხ. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 26 April 2022. Republic of Poland v European Parliament and Council of the European Union. Case C-401/19, პარაგრაფები 12-15.

⁸³ იხ. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 26 April 2022. Republic of Poland v European Parliament and Council of the European Union. Case C-401/19.

⁸⁴ იქვე.

⁸⁵ იქვე, პარაგრაფი 99.

⁸⁶ იხ. James Barrat. Our Final Invention: Artificial Intelligence and the End of the Human Era. Thomas Dunne Books, 2013.

⁸⁷ WIPO revised Issues Paper of 29 May 2020 on Intellectual Property Policy and Artificial Intelligence, გვ. 1 https://www.wipo.int/edocs/mdocs/mdocs/en/wipo_ip_ai_2_ge_20/wipo_ip_ai_2_ge_20_1_rev.pdf (2023 წლის 20 დეკემბერი).

⁸⁸ საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ საქართველოს კანონი, მუხლი 4(ა).

ანს მონოპოლია ნაწარმოების ავტორობაზე. ხელოვნურ ინტელექტს შეუძლია დამოუკიდებლად შექმნას ახალი ნაწარმოები, მაგალითად, ნახატი, მოთხრობა ან მელოდია.⁸⁹ ვის ნაწარმოებობა საავტორო უფლება ასეთ ნაწარმოებზე? საერთოდ რამდენად უნდა გავრცელდეს მასზე საავტორო უფლებები? ამ ეტაპზე არ არსებობს ერთგვაროვანი მიდგომა ამ საკითხის მიმართ. შესაბამისი მსჯელობა მიმდინარეობს სხვადასხვა სახელმწიფოში.⁹⁰ ევროკავშირი ამ მხრივ განსაკუთრებით აქტიურია და მომზადებული აქვს რამდენიმე მნიშვნელოვანი დოკუმენტი.⁹¹

სტატიაზე მუშაობის პერიოდში ფაქტობრივად ყოველდღიურად ვრცელდებოდა ინფორმაცია ხელოვნურ ინტელექტთან დაკავშირებული სიახლეების შესახებ. განსაკუთრებით კი ე.წ. "ChatGPT"-ს თაობაზე.⁹² იგი ხელოვნური ინტელექტია, რომელმაც იცის უამრავი სფერო და შეუძლია ადამიანის მიერ დასმულ შეკითხვებზე დეტალური პასუხის გაცემა. ასევე, "ChatGPT"-ს შეუძლია კომპიუტერული პროგრამის დაწერა, არსებულ პროგრამაში შეცდომების პოვნა, მელოდიის შექმნა, ტექსტების დაწერა და ბევრი სხვა ამოცანის შესრულება.⁹³ ყველაფერთან ერთად, მას აქვს იუმორის გრძნობაც.⁹⁴

სასურველია, რომ საქართველომ ყურადღებით ადევნოს თვალი სხვადასხვა სახელმწიფოში მიმდინარე მსჯელობას ხელოვნურ ინტელექტთან დაკავშირებული საკითხების სამართლებრივი რეგულირების თაობაზე. მათ შორის, ხელოვნური ინტელექტით შექმნილი ნაწარმოების სამართლებრივი დაცვის შესახებ.

2023 წელს საქართველოს ბიზნესისა და ტექნოლოგიების უნივერსიტეტის მიერ მომზადებულ იქნა "ხელოვნური ინტელექტის საქართველოს ეროვნული სტრატეგიის სახელმძღვანელო პრინციპები".⁹⁵ ამ კვლევის მიზანი იყო ხელოვნური ინტელექტის ეროვნული სტრატეგიის მისაღებად სახელმძღვანელო პრინციპებისა და დარგობრივი მიდგომების შემუშავება. კვლევაში განხილულია ხელოვნური ინტელექტის დანერგვის საკითხი განათლების სფეროში, იუსტიციის, სამართალდამცავ და სასამართლო სისტემაში, აგრარულ, ჯანდაცვის, ტურიზმის, და საჯარო ფინანსების სექტორებში. კვლევაში ასევე განხილულია ხელოვნური ინტელექტის შესაძლებლობები, პოტენციალი და რისკები.⁹⁶

2023 წლის დეკემბერში ევროპის კავშირის საბჭომ და ევროპის პარლამენტმა მიაღწიეს პო-

⁸⁹ <https://www.youtube.com/>-ზე ატვირთულია ხელოვნური ინტელექტით შექმნილი უამრავი მუსიკალური ნაწარმოები. იხ.

<https://www.youtube.com/watch?v=Emidxpyk6o> (2023 წლის 20 დეკემბერი). და

<https://www.youtube.com/watch?v=03xMlcYiB80> (2023 წლის 20 დეკემბერი). აგრეთვე,

<https://www.nexttrembrandt.com/> (2023 წლის 20 დეკემბერი).

⁹⁰ იხ. მაგალითად *James Grimmelmann*, There's No Such Thing as a Computer-Authored Work - And It's a Good Thing, Too, 39 COLUM. J.L. & Arts 403, 414 (2016).

⁹¹ იხ. European Parliament resolution of 20 October 2020 on intellectual property rights for the development of artificial intelligence technologies (2020/2015(INI)). აგრეთვე, the Commission White Paper of 19 February 2020 entitled 'Artificial Intelligence - A European approach to excellence and trust' (COM(2020)0065); European Parliament resolution of 20 October 2020 on a framework of ethical aspects of artificial intelligence, robotics and related technologies, 2020/2012(INL); European Parliament resolution of 20 October 2020 on a civil liability regime for artificial intelligence, 2020/2014(INL); European Parliament resolution of 20 October 2020 on intellectual property rights for the development of artificial

intelligence technologies; 2020/2015(INI), European Parliament Draft Report, Artificial intelligence in criminal law and its use by the police and judicial authorities in criminal matters, 2020/2016(INI), და European Parliament Draft Report, Artificial intelligence in education, culture and the audiovisual sector, 2020/2017(INI).

⁹² <https://openai.com/blog/chatgpt> (2023 წლის 20 დეკემბერი).

⁹³ *Tung, Liam*, "ChatGPT can write code. Now researchers say it's good at fixing bugs, too". ZDNET. <https://www.zdnet.com/article/chatgpt-can-write-code-now-researchers-say-its-good-at-fixing-bugs-too/> (2023 წლის 20 დეკემბერი) და *Heilweil, Rebecca*. "AI is finally good at stuff. Now what?". Vox. <https://www.vox.com/recode/2022/12/7/23498694/ai-artificial-intelligence-chat-gpt-openai> (2023 წლის 20 დეკემბერი).

⁹⁴ იხ. <https://twitter.com/gfodor/status/1598916489993940993> (2023 წლის 20 დეკემბერი).

⁹⁵ იხ. <https://btu.edu.ge/ai/kvleva/> (2023 წლის 20 დეკემბერი).

⁹⁶ იქვე.

ლიტიკურ შეთანხმებას ხელოვნური ინტელექტის მარეგულირებელ ნორმებთან დაკავშირებით.⁹⁷ ამ შეთანხმებით, ევროკავშირის მიერ მიღებულმა მარეგულირებელმა ნორმებმა უნდა დაიცვას ხელოვნური ინტელექტის რისკებისგან ძირითადი უფლებები, დემოკრატია, კანონის უზენაესობა და გარემოს მდგრადობა.⁹⁸ ამავდროულად, მარეგულირებელმა ნორმებმა ხელი უნდა შეუწყონ ხელოვნური ინტელექტის განვითარებას, რის შედეგადაც ევროკავშირმა უნდა დაიკავოს მონინავე რიგები ამ სფეროში.⁹⁹

ხელოვნურ ინტელექტთან დაკავშირებული საკითხები არ არის მხოლოდ თეორიული. საქართველოში შესაბამისი რეგულირების დროული მიღება განჭვრეტადს გახდის ამ ტექნოლოგიის გამოყენების ფარგლებს. ეს კი, თავის მხრივ, ხელს შეუწყობს კვლევების განხორციელებას, ინვესტიციების მოზიდვას და ხელოვნური ინტელექტის ტექნოლოგიის განვითარებას.

3.6. სასურველია, რომ საქართველოს მთავრობამ შეიმუშაოს სტრატეგია ინტერნეტ „მეკობრეობის“ წინააღმდეგ ბრძოლის მიზნით

ბოლო წლებში ჩატარებული კვლევები ერთხ-

მად უთითებდნენ საქართველოში ინტერნეტ მეკობრეობის საგანგაშო დონეზე.¹⁰⁰ ზოგიერთი შეფასებით, ქართულ ინტერნეტში ფილმების 90% მეკობრულად იყო განთავსებული.¹⁰¹ მეკობრეობის დონეზე უთითებდა ინტერნეტის სტატისტიკაც: კინოფილმების მეკობრულ საიტებს ჰყავდათ ერთ-ერთი ყველაზე დიდი აუდიტორია საქართველოში. მაგალითად, 2019 წელს კინოფილმების ერთ-ერთ მსხვილ მეკობრულ საიტს ჰყავდა 45 000 მნახველი დღეში.¹⁰² 2020 წელს კი მნახველთა რაოდენობა გაიზარდა 58 000-მდე.¹⁰³ ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი დაფიქსირდა პანდემიის პერიოდში - 90 000 მნახველი დღეში 2020 წლის აპრილში.¹⁰⁴

ზოგიერთი შეფასებით, მხოლოდ ერთ მსხვილ ქართულ მეკობრულ საიტზე განთავსებული იყო 25 000-ზე მეტი კინოფილმი.¹⁰⁵ შედარებისთვის, Netflix-ის სრული კატალოგი 2022 წელს შედგებოდა დაახლოებით 3 600 ფილმისგან და 1 800 სატელევიზიო გადაცემისგან.¹⁰⁶

მეკობრეობა უარყოფითად მოქმედებს ქვეყნის ეკონომიკაზე და ამცირებს კანონიერ გაყიდვებს.¹⁰⁷ გარდა ამისა, მეკობრეობა ამცირებს აუდიოვიზუალურ სფეროში მომუშავე იმ კომპანიების შემოსავლებს, რომლებიც ქმნიან კინოფილმებს ან ახორციელებენ დისტრიბუციას.¹⁰⁸

⁹⁷ იხ. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20231206IPR15699/artificial-intelligence-act-deal-on-comprehensive-rules-for-trustworthy-ai> (2023 წლის 20 დეკემბერი).

⁹⁸ იქვე.

⁹⁹ იქვე.

¹⁰⁰ იხ. პოლიტიკის ნარკვევი. შემოქმედებითი ინდუსტრია - მეკობრეობასთან ბრძოლა. 2020 (მომზადებულია PMCG-ის მიერ, აშშ-ს საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს (USAID) დახმარებით), გვ. 6.

https://pmcresearch.org/policypapers_file/e7a45fa056e4debc9.pdf (2023 წლის 20 დეკემბერი). საავტორო უფლებების სფეროში მეკობრეობის შესახებ იხ. არამ სინრაიქი, ინტელექტუალური საკუთრება, (ქართული გამოცემა), ქარჩხაძის გამომცემლობა, 2022, გვ. 259 - 288.

¹⁰¹ იხ. <https://bm.ge/ka/article/kanonproeqti-internetshi-mekobreobis-winaagmdag---rogor-daicaven-tavs-avtorebi/103428> (2023 წლის 20 დეკემბერი).

¹⁰² <https://bm.ge/en/article/the-most-watched-films-and-tv-shows-online-in-georgia-during-2020-/69580> (2023 წლის 20 დეკემბერი).

¹⁰³ იქვე.

¹⁰⁴ იქვე.

¹⁰⁵ ინფორმაცია მოწოდებულია საქართველოს ანტიმეკობრული ცენტრის მიერ.

¹⁰⁶ იხ. <https://www.justwatch.com/us/provider/netflix> (2023 წლის 20 დეკემბერი).

¹⁰⁷ მეკობრეობის გავლენის შესახებ იხ. პოლიტიკის ნარკვევი. შემოქმედებითი ინდუსტრია - მეკობრეობასთან ბრძოლა. 2020 (მომზადებულია PMCG-ის მიერ, აშშ-ს საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს (USAID) დახმარებით), გვ. 11. https://pmcresearch.org/policypapers_file/e7a45fa056e4debc9.pdf (2023 წლის 20 დეკემბერი).

¹⁰⁸ იხ. პოლიტიკის ნარკვევი. შემოქმედებითი ინდუსტრია - მეკობრეობასთან ბრძოლა. 2020 (მომზადებულია PMCG-ის მიერ, აშშ-ს საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს (USAID) დახმარებით), გვ. 10. https://pmcresearch.org/policypapers_file/e7a45fa056e4debc9.pdf (2023 წლის 20 დეკემბერი).

ინტერნეტის გლობალური ხასიათის გამო, ქართული მეკობრული საიტები ხელმისაწვდომია სხვა სახელმწიფოებშიც. პირდაპირი უარყოფითი შედეგების გარდა, მეკობრეობას აქვს ირიბი შედეგებიც — ზიანდება საქართველოს საერთაშორისო რეპუტაცია და ადგილობრივ კინოინდუსტრიას ხელი ეშლება საერთაშორისო თანამშრომლობის დამყარებაში.¹⁰⁹

სასურველია, რომ საქართველოს მთავრობამ შეიმუშაოს ინტერნეტ მეკობრეობის წინააღმდეგ ბრძოლის სახელმწიფო სტრატეგია, რომელიც გაწერილი იქნება ხანგრძლივ პერიოდზე. მეკობრეობასთან ბრძოლა მოითხოვს კოორდინირებულ ღონისძიებებს, რომლებშიც ჩართულები უნდა იყვნენ სახელმწიფო უწყებები, კერძო კომპანიები და საავტორო უფლებების მფლობელები. გარდა ამისა, ბრძოლა უნდა ატარებდეს მუდმივ ხასიათს, რადგანაც ერთჯერადი ან პერიოდული ღონისძიებები ვერ მოიტანს სასურველ შედეგს. ამავდროულად, ინტერნეტ მეკობრეობის წინააღმდეგ ბრძოლამ არ უნდა შეზღუდოს გამოხატვის თავისუფლება ინტერნეტში.

მნიშვნელოვანია, რომ მეკობრული საიტების დახურვასთან ერთად მომხმარებლებს კანონიერად მიეწოდოს კინოფილმები. საიტების მხოლოდ დახურვა და ნაწარმოებებთან წვდომის შეზღუდვა არ არის საკმარისი პრობლემის გადასაწყვეტად. საქართველოში არსებობს რამდენიმე ვებგვერდი, რომელიც სთავაზობს მომხმარებლებს წვდომას ლეგალურად მოპოვებულ კინოფილმებზე.¹¹⁰ თუმცა, საქართველოს მოსახლეობის დიდი ნაწილისთვის კინოთეატრში სიარული ან ლეგალური საიტის ნახვის უფლების შეძენა ფუფუნების საგანია. მიუხედავად იმისა,

რომ კინოთეატრის ბილეთის ფასი საქართველოში ერთ-ერთი ყველაზე დაბალია რეგიონალურად.¹¹¹ ცალკე პრობლემაა, რომ ბევრ რეგიონსა და ქალაქში კინოთეატრები საერთოდ არ ფუნქციონირებს.¹¹² შესაბამისად, ხშირად მეკობრული საიტები არის არა არჩევანი, არამედ კინოფილმების ხელმისაწვდომი ერთადერთი წყარო.

გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ ვერც ერთი სახელმწიფო სრულად ვერ აკონტროლებს ინტერნეტს. ინტერნეტში ნებისმიერი შეზღუდვის შემოღების შემდეგ შეიქმნება ახალი საიტები, რომელთა მიზანი იქნება შეზღუდვებისთვის გვერდის ავლა. ამიტომ, ინტერნეტში მეკობრეობასთან ბრძოლა მუდმივი პროცესია.

3.7. ინტერნეტ “მეკობრეობასთან” ბრძოლის გაგრძელება საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნული კომისიის მიერ

საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნული კომისიისთვის არაერთხელ მიუმართავთ უცხოურ კინოკომპანიებს, რომელთა უფლებები ირღვევა ქართულ ვებ-საიტებზე: Walt Disney Studios Motion Pictures, Netflix Studios, Paramount Pictures Corporation, Sony Pictures Entertainment, Universal City Studios, Warner Brothers Entertainment და სხვებს.¹¹³ კომისიამ კი თავის მხრივ არაერთხელ გააფრთხილა მეკობრული ვებ-გვერდები, რომ საქმიანობა გაეგრძელებინათ საავტორო უფლებების დაცვით.

¹⁰⁹ იქვე.

¹¹⁰ <https://www.radiotavisupleba.ge/a/32001274.html> (2023 წლის 20 დეკემბერი). ასევე <https://www.entrepreneur.com/ka/siakhleebi-dattendantsiebi/ratom-gaitisha/434089> (2023 წლის 20 დეკემბერი). ნეტფლიქსი ხელმისაწვდომია საქართველოში 2016 წლიდან. <https://www.comcom.ge/ge/news/press-releases/netfliqi-msoflios-ert-erti-wamyvani-internet-televiziis-qseli-saqartvelos-mosaxleobistvisac-xelmisawvdomi-gaxda.page> (2023 წლის 20 დეკემბერი).

¹¹¹ იხ. <https://commerciant.ge/ge/post/ra-girs-kinos-bileti-tbilissa-da-msoflios-qalaeqebshi> (2023 წლის 20 დეკემბერი).

¹¹² იხ. “ფილმების არალიცენზირებული გავრცელება, კინოფესტივალებში მათი მონაწილეობისა და წარმატების შანსსაც აფერხებს” <https://www.entrepreneur.com/ka/siakhleebi-dattendantsiebi/filmebis/435624> (2023 წლის 20 დეკემბერი).

¹¹³ ინფორმაცია მოწოდებულია საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნული კომისიის მიერ, 2022 წლის 14 დეკემბრის №გ-22-04/2983 წერილით.

თუმცა, ვებ-გვერდებისთვის მიცემული გაფრთხილებები უშედეგო აღმოჩნდა.¹¹⁴

2022 წელს კინოფილმების ინტერნეტ მეკობრეობასთან მიმართებით მდგომარეობა საქართველოში არსებითად შეიცვალა. კომისიის მოთხოვნით საქართველოში გაითიშა ბევრი არალეგალური საიტი და შეიზღუდა წვდომა უცხოურ არალეგალურ საიტებთან. კომისიის მიერ მოწოდებული ინფორმაციით, 2022 წელს კომისიამ მოითხოვა პროვაიდერებისგან 200-მდე მეკობრულ საიტთან წვდომის შეზღუდვა.¹¹⁵

კომისია მუდმივად ახორციელებს ინტერნეტის მონიტორინგს, რადგანაც ახალი მეკობრული საიტები ჩნდება ფაქტობრივად ყოველკვირეულად.¹¹⁶ პრობლემას ასევე ქმნის რუსული საიტები, რომლებიც ხელმისაწვდომია საქართველოში და რომლებზეც საავტორო უფლებების დარღვევის მასშტაბი სცდება ყოველგვარ ზღვარს. აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ რუსული საიტები ცდილობენ ქართული აუდიტორიიდან მაქსიმალური სარგებლის მიღებას და ზოგჯერ ავრცელებენ ქართველ მომხმარებლებზე გამიზნულ რეკლამას.¹¹⁷

ბოლო დრომდე კომისიას ხელი ეშლებოდა ინტერნეტში მეკობრეობასთან ბრძოლის საქმეში, რადგანაც საქართველოს კანონმდებლობით ვებ-საიტები არ ექვემდებარებოდნენ ავტორიზაციას და არ შედიოდნენ კომისიის პირდაპირი რეგულირების სფეროში.¹¹⁸ თუმცა, 2022 წლის დეკემბერში საქართველოს პარლამენტის მიერ განხორციელებულმა საკანონმდებლო ცვლილებამ მნიშვნელოვნად გააფართოვა კომისიის კომპეტენცია.

2022 წლის დეკემბერში საქართველოს პარ-

ლამენტმა მიიღო “მაუწყებლობის შესახებ” კანონის ცვლილებები, რომლითაც მნიშვნელოვნად შეიცვალა ინტერნეტის რეგულირება. ცვლილებებით განიმარტა “გამოძახებით აუდიოვიზუალური მედიამომსახურების მიმწოდებელი”. ასეთი პირი თავად განსაზღვრავს თავისი პროგრამების კატალოგს და მომხმარებელს შეუძლია უყუროს ამ პროგრამებს მის მიერ შერჩეულ დროს.¹¹⁹ ცვლილებებით ასევე განიმარტა “ვიდეოგაზიარების პლატფორმის მომსახურება” და ასეთი მომსახურების მიმწოდებელი. განსხვავებით აუდიოვიზუალური მედიამომსახურების მიმწოდებლისგან, ვიდეოგაზიარების პლატფორმის მომსახურების მიმწოდებელი თავად არ განსაზღვრავს პროგრამების კატალოგს და აწვდის საზოგადოებას უშუალოდ მომხმარებლების მიერ შექმნილ ვიდეომასალას.¹²⁰

“მაუწყებლობის შესახებ” კანონში შეტანილი ცვლილებით, გამოძახებით მედიამომსახურებისა და ვიდეოგაზიარების პლატფორმის მომსახურება დაექვემდებარა ავტორიზაციას კომისიის მხრიდან.¹²¹ ავტორიზაციის მოპოვების შემდეგ პირი ვალდებული იქნება მიუთითოს თავის ვებგვერდზე სახელი, იურიდიული მისამართი და საკონტაქტო ინფორმაცია.¹²² ასეთი ინფორმაციის არსებობა გაუადვილებს საავტორო უფლების მფლობელებს ავტორიზებულ პირებთან კომუნიკაციას. “მაუწყებლობის შესახებ” კანონმა შემოიღო კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი სიახლე — ვიდეოგაზიარების პლატფორმის მომსახურების მიმწოდებელი ვალდებულია შექმნას გამჭვირვალე და მოსახერხებელი მექანიზმი, რათა მომხმარებლებმა შეატყობინონ პლატფორმაზე კანონის დარღვევის შესახებ.¹²³

¹¹⁴ იქვე.

¹¹⁵ იქვე.

¹¹⁶ ინფორმაცია მოწოდებულია საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნული კომისიის მიერ, 2022 წლის 14 დეკემბრის №გ-22-04/2983 წერილით.

¹¹⁷ იქვე.

¹¹⁸ იქვე.

¹¹⁹ “მაუწყებლობის შესახებ” საქართველოს კანონი, მუხლი 2 (ტ, პრიმა 3).

¹²⁰ იქვე, მუხლი 2(ს, პრიმა მე-4).

¹²¹ იქვე, მუხლები 36 პრიმა 2 და 45 პრიმა 1. გამოძახებით აუდიოვიზუალური მედიამომსახურებისა და ვიდეოგა-

ზიარების პლატფორმის მომსახურების მიმწოდებლები, რომლებიც “მაუწყებლობის შესახებ” კანონის ამოქმედების მომენტისთვის ახორციელებენ საქმიანობას, ვალდებული არიან გაიარონ ავტორიზაცია კანონის ამოქმედებიდან 6 თვის ვადაში, იხ. “მაუწყებლობის შესახებ” საქართველოს კანონში ცვლილებების შეტანის თაობაზე 2022 წლის 22 დეკემბრის კანონი, მუხლი 2.

¹²² იქვე, მუხლი 45 პრიმა 1, პუნქტი 13.

¹²³ იხ. “მაუწყებლობის შესახებ” საქართველოს კანონში ცვლილებების შეტანის თაობაზე 2022 წლის 22 დეკემბრის კანონი, მუხლი 45 პრიმა 6, “გ” ქვეპუნქტი.

“მაუწყებლობის შესახებ” კანონის ცვლილებებმა პირდაპირ მიანიჭა კომისიას უფლებამოსილება გააკონტროლოს მედიამომსახურებისა და ვიდეოგაზიარების პლატფორმების მომსახურების სფეროებში “საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ” კანონმდებლობის შესრულება.¹²⁴ იმედია, რომ “მაუწყებლობის შესახებ” კანონში შეტანილი ცვლილებები გაუადვილებს კომისიას ინტერნეტში მეკობრეობასთან ბრძოლას. თუმცა, გარკვეული პერიოდის შემდეგ აუცილებელი იქნება “მაუწყებლობის შესახებ” კანონში შეტანილი ცვლილებების ეფექტიანობის შეფასება.

3.8. ინტერნეტ „მეკობრეობთან“ ბრძოლის გააქტიურება საავტორო უფლებების მფლობელთა მხრიდან

საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნული კომისიის ბრძოლა ონლაინ მეკობრეების წინააღმდეგ მნიშვნელოვანია და ეფექტიანი. თუმცა, სასურველია, რომ უშუალოდ საავტორო უფლებების ქართველმა მფლობელებმა უფრო აქტიურად დაიცვან თავიანთი უფლებები. შესაბამისი მექანიზმები დიდი ხანია მოქმედებს საზღვარგარეთ, მათ შორის, ევროკავშირში. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია საავტორო უფლებების მფლობელთა გააქტიურება უცხოური ინტერნეტ გვერდების წინააღმდეგ, სადაც არაღელურად განთავსებულია ქართველი ავტორების ნაწარმოებები.

2023 წლის 13 ივნისს საქართველოს პარლამენტმა მიიღო კანონი “ელექტრონული კომერციის შესახებ,” რომელიც ანესრიგებს შუალე-

დური მომსახურების მიმწოდებლის პასუხისმგებლობის საკითხებს.¹²⁵ აგრეთვე, მზადდება ცვლილება “საავტორო და მომიჯნავე უფლებების” შესახებ საქართველოს კანონში, რომელიც დაარეგულირებს შუალედური მომსახურების მიმწოდებლის პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლებას და ე.წ. “შეტყობინებისა და აღების” სისტემას.¹²⁶ ეს მექანიზმი მოიცავს პროვაიდერებისთვის შეტყობინების გაგზავნასა და უფლებების სავარაუდო დამრღვევ მასალაზე წვდომის შეზღუდვას. აღნიშნული ცვლილებები იქნება მნიშვნელოვანი წინ გადადგმული ნაბიჯი ინტერნეტის სივრცეში მეკობრეობის წინააღმდეგ ბრძოლის მიმართულებით.

საავტორო უფლების მფლობელის პირდაპირი მიმართვა ინტერნეტ-პროვაიდერებთან მნიშვნელოვნად გაამარტივებს და დააჩქარებს ინტერნეტში საავტორო უფლებების დაცვას. შესაბამისი კანონპროექტზე მუშაობა მიმდინარეობს ძალიან დიდი ხნის განმავლობაში. მნიშვნელოვანია, რომ კანონმდებლობაში ამ ცვლილებების შეტანა მოხდეს რაც შეიძლება სწრაფად. იმედია, რომ “ელექტრონული კომერციის შესახებ” კანონის მიღების შედეგად დაჩქარდება “საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ” კანონში შესაბამისი ცვლილებების შეტანა.

იქმნება შთაბეჭდილება, რომ საკანონმდებლო რეგულირების გარეშე საქართველოში გარკვეული საკითხები ისედაც გვარდებოდა საავტორო უფლებების მფლობელებისა და ინტერნეტ-პროვაიდერების ზეპირი შეთანხმებებით.¹²⁷ მაგალითად, „მეკობრული“ ქართული საიტები არ ათავსებდნენ კინოფილმს ვებ-საიტებზე, სანამ კინოფილმს აჩვენებდნენ კინოთეატრში.¹²⁸

¹²⁴ იქვე, მუხლი 5.3(ი).

¹²⁵ იხ. “ელექტრონული კომერციის შესახებ” კანონის მე-11-14 მუხლები.

¹²⁶ იხ. <https://www.interpressnews.ge/ka/article/720359-usaid-is-da-sakpatentis-organizabit-onlain-mekobreobiscinaagmddeg-politikis-cvliilebebeze-shexvedra-gaimarta/> (2023 წლის 20 დეკემბერი).

¹²⁷ ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტი (IDFI). ინტერნეტის თავისუფლება და ციფრული უფლებები საქართველოში: სისტემური გამოწვევები, 2022 წელი, გვ. 17. ხელმისაწვდომია https://idfi.ge/public/upload/Analysis/internet_freedom_a

[nd_digital_rights_in_georgia_compressed.pdf](#) (2023 წლის 20 დეკემბერი).

¹²⁸ იქვე. თუმცა, არსებობს ბევრი გამონაკლისი. ერთ-ერთ ასეთ შემთხვევას ადგილი ჰქონდა 2022 წლის თებერვალში. ქართველი და ჰოლივუდელი რეჟისორების გიგა აგლაძისა და დევიდ ლინჩის ფილმი “მეორე მე” პრემიერამდე ერთი კვირით ადრე გაავრცელეს მეკობრულმა ქართულმა საიტებმა. ფილმში ჰოლივუდის ვარსკვლავები მონაწილეობენ, მისი ჩვენების უფლება კი შესყიდული ჰქონდა Apple TV-ს, Amazon-ს და Netflix-ს. ამ ფილმის ავტორები აცხადებდნენ, რომ ქართულ და რუ-

თუმცა, მეკობრული პროდუქციის წაშლის მექანიზმი სასურველია მონესრიგდეს საკანონმდებლო დონეზე. არსებული „არაფორმალური“ მექანიზმი არ არის გამჭვირვალე და ზრდის უფლების ბოროტად გამოყენების საფრთხეს.

3.9. ე.წ. „ობოლი“ ნაწარმოებების გამოყენების პირობების სამართლებრივი რეგულირება

ე.წ. „ობოლი“ ნაწარმოები, რომელზეც ვრცელდება საავტორო უფლებები, მაგრამ შეუძლებელია ამ უფლებების მფლობელის დადგენა. ან, თუ მფლობელის ვინაობა ცნობილია, კეთილსინდისიერი ძეხვის შედეგად შეუძლებელია მფლობელთან დაკავშირება.¹²⁹ ნებისმიერი ნაწარმოები შეიძლება გახდეს „ობოლი“, მაგრამ, ყველაზე ხშირად ასეთი პრობლემა წარმოიშობა ფოტოგრაფიულ ნაწარმოებებთან მიმართებით. როგორც წესი, ფოტოგრაფი ძალიან იშვიათად უთითებს თავის ვინაობას ფოტოზე.

ე.წ. „ობოლი“ ნაწარმოებების გაჩენა გამოწვეულია სამი ძირითადი მიზეზით: ერთი მხრივ, ბერნის კონვენცია პირდაპირ კრძალავს საავტორო უფლებების წარმოშობისთვის რაიმე ფორმალობის დაწესებას (როგორიცაა, მაგალითად, საავტორო უფლებების რეგისტრაცია),¹³⁰ მეორე მხრივ, მე-20 საუკუნეში მთელ მსოფლიოში მნიშვნელოვნად გაიზარდა საავტორო უფლებების დაცვის ვადა.¹³¹ როდესაც ნაწარმოები

ახალი გამოქვეყნებულია, უფრო იოლია მასზე საავტორო უფლებების მფლობელის დადგენა.¹³² თუმცა, მფლობელის დადგენა რთულდება, როდესაც ნაწარმოების გამოქვეყნებიდან გასულია დიდი დრო. საკითხი კიდევ უფრო რთულდება ავტორის გარდაცვალების შემდეგ, როდესაც საავტორო უფლებები გადადის მემკვიდრეზე (ან, ხშირად, რამდენიმე მემკვიდრეზე), მემკვიდრეთა ვინაობის დადგენა და მათთან დაკავშირება შეიძლება შეუძლებელი აღმოჩნდეს. მესამე მიზეზია ციფრული ტექნოლოგიების განვითარება, რის შედეგად შესაძლებელი გახდა ადრე შექმნილი ნაწარმოებების, სტატიების, ფოტო და ვიდეო მასალის გადაყვანა ციფრულ ფორმატში.¹³³

რთულია იმის შეფასება, რამდენი „ობოლი“ ნაწარმოები არსებობს საქართველოში. თუმცა, ასეთი ნაწარმოებები ნამდვილად არსებობს და მომავალში მათი რაოდენობა მხოლოდ გაიზრდება. შედარებისთვის შეიძლება შევხედოთ სხვა სახელმწიფოების სტატისტიკას. მაგალითად, 2009 წლის მონაცემებით, გაერთიანებულ სამეფოში მხოლოდ მუზეუმებში ინახებოდა 25 მილიონამდე „ობოლი“ ნაწარმოები.¹³⁴ თუმცა, არქივებსა და ბიბლიოთეკებში ასეთი ნაწარმოებების რაოდენობა, დიდი ალბათობით, უფრო დიდი იყო.¹³⁵ ზოგიერთი შეფასებით, ევროკავშირის არქივებში დაცული ნაწარმოებების 40% „ობოლია“.¹³⁶

სულ საიტებზე მათმა გავრცელებამ სერიოზულად დააზარალა. იხ. <https://bm.ge/ka/article/kanonproeqti-internetshi-mekobreobis-winaagmdeg---rogor-daicaventavs-avtorebi/103428> (2023 წლის 20 დეკემბერი).

¹²⁹ ე.წ. „ობოლი“ ნაწარმოებების განმარტების თაობაზე იხ. Directive 2012/28/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on certain permitted uses of orphan works, მუხლი 2. აგრეთვე, იხ. United States Copyright Office. Orphan Works and Mass Digitization a report of the register of copyrights. June 2015. p. 9. <https://www.copyright.gov/orphan/reports/orphan-works2015.pdf> (2023 წლის 20 დეკემბერი).

¹³⁰ ლიტერატურისა და ხელოვნების ნაწარმოებების დაცვის ბერნის კონვენციის (მიღებულია 1886 წელს, ბოლო ცვლილება შეტანილია 1979 წელს), მუხლი 5.2.

¹³¹ იხ. *Eldred v. Ashcroft*, 537 U.S. 186 (2003). აგრეთვე, United States Copyright Office. Orphan Works and Mass Digitization a report of the register of copyrights. June

2015. p. 10.

<https://www.copyright.gov/orphan/reports/orphan-works2015.pdf> (2023 წლის 20 დეკემბერი). აგრეთვე, დ. დამუკაშვილი, ევროკავშირის საავტორო სამართალი, გვ. 68-69, გამომცემლობა „ბონა კაუზა“, 2015.

¹³² დ. დამუკაშვილი, ევროკავშირის საავტორო სამართალი, გამომცემლობა „ბონა კაუზა“, 2015. გვ. 121.

¹³³ The European Orphan Works Directive - EIFL Guide, 2. www.eifl.net/sites/default/files/resources/201409/eifl-ip_the_european_orphan_works_directive_guide.pdf (2023 წლის 20 დეკემბერი).

¹³⁴ An assessment of the scope of 'Orphan Works' and its impact on the delivery of services to the public. JISC Collections Trust. April 2009. გვ. 18.

¹³⁵ იქვე.

¹³⁶ Ian Hargreaves, "Digital Opportunity: An Independent Review of IP and Growth," 2011. გვ. 38.

ე.წ. „ობოლი“ ნაწარმოების გამოყენების სურვილი შეიძლება ჰქონდეს ნებისმიერ პირს, თუმცა, ხშირად ასეთი ნაწარმოებების გამოყენება სურთ გამომცემლებსა და კინონაწარმოებლებს.¹³⁷ თუ ნაწარმოები „ობოლია“ და შეუძლებელია საავტორო უფლებების მფლობელის დადგენა ან მასთან დაკავშირება, მოსარგებლები ხშირად უარს ამბობენ ნაწარმოების გამოყენებაზე, საავტორო უფლებების დარღვევისა და პასუხისმგებლობის შესაძლო დაკისრების გამო. შედეგად, ასეთი ნაწარმოები შეიძლება სამუდამოდ დაიკარგოს ე.წ. „ციფრულ შავ ხვრელში.“¹³⁸

მომავალში ე.წ. „ობოლი“ ნაწარმოებების პრობლემა უფრო გამწვავდება. პრობლემის გამწვავებას ხელს შეუწყობს ინტერნეტი და ციფრული ტექნოლოგიების განვითარება.¹³⁹ პრობლემა არ შემოიფარგლება მხოლოდ საავტორო სამართლით. თუ სამართლებრივი პრობლემების გამო პოტენციური მოსარგებლე თავს იკავებს ე.წ. „ობოლი“ ნაწარმოების გამოყენებისგან, ზიანი ადგება როგორც კულტურის, ისე ეკონომიკის სფეროს.¹⁴⁰

ასოცირების შეთანხმება პირდაპირ არ ახსენებს ე.წ. „ობოლ“ ნაწარმოებებს. თუმცა, შეთან-

ხმება აკისრებს მხარეებს ვალდებულებას უზრუნველყონ ინტელექტუალური საკუთრების უფლებების დაცვისა და განხორციელების ადეკვატური და ეფექტიანი დონე.¹⁴¹ ასევე, ასოცირების შეთანხმება ითვალისწინებს, რომ მხარეებს შეუძლიათ დაადგინონ შეზღუდვები და გამონაკლისები საავტორო და მომიჯნავე უფლებების მიმართ, საერთაშორისო შეთანხმებებით დადგენილ ფარგლებში.¹⁴²

ამ სტატიის მიზანი არ არის ე.წ. „ობოლი“ ნაწარმოებების პრობლემის გადაწყვეტის კონკრეტული მექანიზმის ან საკანონმდებლო ცვლილების შეთავაზება. თუმცა, ჩვენი აზრით, საქართველოში სასურველია დაიწყოს მსჯელობა ე.წ. „ობოლი“ ნაწარმოებების პრობლემაზე. ამისთვის მნიშვნელოვანი იქნება სხვა სახელმწიფოების გამოცდილების შესწავლა (მათ შორის, ევროკავშირის მიდგომის).¹⁴³ უნდა აღინიშნოს რომ ევროკავშირის მიდგომას ე.წ. „ობოლი“ ნაწარმოებების მიმართ ხშირად აკრიტიკებენ და მიიჩნევენ არაეფექტიანად.¹⁴⁴ ევროკავშირის შესაბამისი დირექტივა ვრცელდება მხოლოდ ე.წ. „ობოლი“ ნაწარმოებების არაკომერციულ გამოყენებაზე და სუბიექტების ძალიან შეზღუდული წრის მიერ.¹⁴⁵

¹³⁷ United States Copyright Office. Orphan Works and Mass Digitization a report of the register of copyrights. June, 2015. გვ. 9.

<https://www.copyright.gov/orphan/reports/orphan-works2015.pdf> (2023 წლის 20 დეკემბერი).

¹³⁸ იხ. *Maurizio Borghi, Stavroula Karapapa*. Copyright and mass digitization: a cross-jurisdictional perspective. Oxford University Press, 2013 p. 70.

¹³⁹ United States Copyright Office. Orphan Works and Mass Digitization a report of the register of copyrights. June, 2015. p. 5. <https://www.copyright.gov/orphan/reports/orphan-works2015.pdf> (2023 წლის 20 დეკემბერი).

¹⁴⁰ *C. Waelde, A. Brown, S. Kheria, J. Cornwell*. Contemporary Intellectual Property: Law and Policy, Oxford University Press, 4th Edition, 2016, p. 252.

¹⁴¹ ასოცირების შესახებ შეთანხმება ერთი მხრივ, საქართველოსა და მეორეს მხრივ, ევროკავშირის და ევროპის ატომური ენერგიის გაერთიანებას და მათ წევრ სახელმწიფოებს შორის, 2014 წელი, მუხლი 150.

¹⁴² ასოცირების შესახებ შეთანხმება ერთი მხრივ, საქართველოსა და მეორეს მხრივ, ევროკავშირის და ევროპის ატომური ენერგიის გაერთიანებას და მათ წევრ სახელმწიფოებს შორის, 2014 წელი, მუხლი 162.1.

¹⁴³ ევროკავშირის მიდგომას „ობოლი“ ნაწარმოებების მიმართ ხშირად აკრიტიკებენ, იხ. *J. Boyle, (When) Is Copyright Reform Possible? Lessons from the Hargreaves Review*, p. 15 (2015), <https://www.thepublicdomain.org/wp-content/uploads/2015/02/Is-Copyright-Reform-Possible1.pdf> (2023 წლის 20 დეკემბერი). „ობოლი“ ნაწარმოებების მიმართ აშშ-ს გამოცდილების თაობაზე იხ. United States Copyright Office. Orphan Works and Mass Digitization a report of the register of copyrights. June, 2015.

<https://www.copyright.gov/orphan/reports/orphan-works2015.pdf> (2023 წლის 20 დეკემბერი). ამავე კვლევაში საუბარია „ობოლი“ ნაწარმოებების თაობაზე სკანდინავიის ქვეყნების გამოცდილებაზე, გვ. 18-19.

¹⁴⁴ იხ. Directive 2012/28/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on certain permitted uses of orphan works. აგრეთვე, *Schroff, S., Favale, M. & Bertoni, A.* The Impossible Quest – Problems with Diligent Search for Orphan Works. IIC 48, 286 (2017). <https://doi.org/10.1007/s40319-017-0568-z> (2023 წლის 20 დეკემბერი).

¹⁴⁵ The European Orphan Works Directive, EIFL Guide 7. June 2013. www.eifl.net (2023 წლის 20 დეკემბერი).

გარკვეული ნორმები ე.წ. “out-of-commerce” ნაწარმოებების შესახებ მოცემულია ევროკავშირის 2019 წლის დირექტივაში “ერთიან ციფრულ ბაზარზე საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ”.¹⁴⁶ ე.წ. “out-of-commerce” არის ნაწარმოები, რომელზეც ვრცელდება საავტორო უფლებები, მაგრამ ნაწარმოები აღარ არის ხელმისაწვდომი გაყიდვაში ან გავრცელების ჩვეულებრივი არხებით.¹⁴⁷ განსხვავებით ე.წ. “ობოლი ნაწარმოებისგან”, ე.წ. “out-of-commerce” ნაწარმოებზე საავტორო უფლებების მფლობელი ცნობილია.¹⁴⁸

საქართველოს ინტელექტუალური საკუთრების ეროვნული ცენტრის “საქპატენტი” ინფორმაციით, საქპატენტი ამჟამად მუშაობს “საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ” კანონის ცვლილებებზე, რომლებიც დაკავშირებულია ე.წ. “ობოლი ნაწარმოებების” საკითხთან.¹⁴⁹ ჩვენთვის უცნობია, რა კონკრეტულ მექანიზმს შეიმუშავენ საქპატენტი. კანონპროექტის პარლამენტში წარდგენის შემდეგ მიზანშეწონილი იქნება ე.წ. “ობოლი” ნაწარმოებების საკითხზე განსაკუთრებული ყურადღების გამახვილება.

3.10. საავტორო და მომიჯნავე უფლებების საკანონმდებლო შეზღუდვების განმტკიცება

საავტორო სამართალი გარკვეული დროით ანიჭებს ავტორს მონოპოლიას ნაწარმოებზე.¹⁵⁰ შედეგად, ავტორს შეუძლია შემოსავლის მიღება თავისი ნაწარმოებიდან. მეორე მხრივ, გარკვე-

ულ შემთხვევებში საავტორო სამართალი ზღუდავს ავტორის უფლებებს. შედეგად, კანონით განსაზღვრულ სუბიექტს (მაგალითად, სკოლას ან ბიბლიოთეკას) შეუძლია გამოიყენოს ნაწარმოები, კანონით დადგენილ ფარგლებში.¹⁵¹

“საავტორო და მომიჯნავე უფლებების” შესახებ საქართველოს კანონის მე-3 თავი ადგენს საავტორო ქონებრივი უფლებების შეზღუდვებს. მე-3 თავის ნორმებით განისაზღვრება, რა შემთხვევებშია შესაძლებელი ნაწარმოების გამოყენება ავტორის ან საავტორო უფლების სხვა მფლობელის თანხმობისა და მისთვის ჰონორარის გადახდის გარეშე.¹⁵² მაგალითად, კანონით განსაზღვრული პირობების დაცვით, ფიზიკურ პირს შეუძლია ნაწარმოების რეპროდუცირება პირადი სარგებლობისთვის,¹⁵³ ხოლო ბიბლიოთეკას აქვს უფლება დაამზადოს წიგნის ასლი.¹⁵⁴

მართალია, მე-3 თავი ზღუდავს ავტორის უფლებებს და ანიჭებს გარკვეულ უფლებებს ნაწარმოების მოსარგებლეს, მაგრამ, ავტორს შეუძლია გაუფორმოს მოსარგებლეს ხელშეკრულება და აუკრძალოს მე-3 თავით მინიჭებული უფლებებით სარგებლობა. კანონი არ კრძალავს ასეთი შეთანხმების გაფორმებას. საქართველოში არ ჩატარებულა შესაბამისი კვლევა, მაგრამ, მაგალითად, გაერთიანებულ სამეფოში განხორციელებულმა კვლევამ აჩვენა, რომ ავტორები ხშირად აფორმებენ მოსარგებლებთან ასეთი ხელშეკრულებებს და ფაქტობრივად აბათილებენ კანონით გათვალისწინებულ უფლებებს.¹⁵⁵

მე-3 თავით გათვალისწინებული უფლებების ეფექტიანი განხორციელებისთვის სასურველია კანონში პირდაპირ მიეთითოს, რომ ავტორს არ

¹⁴⁶ Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC, მუხლები 8-11.

¹⁴⁷ Christophe Geiger, Giancarlo Frosio & Oleksandr Bulayenko, Facilitating Access to Out-of-Commerce Works in the Digital Single Market - How to Make Pico della Mirandola's Dream a Reality in the European Union, 9 J. INTELL. PROP. INFO. TECH. & ELEC. COM. L. 240, 242 (2018).

¹⁴⁸ Melanie Stockton-Brown, Out-of-Commerce: How the Existing Copyright Practices in Film Archives Impact on Widening Public Access to Cultural Heritage, 13 J. INTELL. PROP. INFO. TECH. & ELEC. COM. L. 3 (2022).

¹⁴⁹ საქართველოს ინტელექტუალური საკუთრების ეროვნული ცენტრის “საქპატენტი” 2022 წლის 09 დეკემბრის №6742 წერილი.

¹⁵⁰ Levan Nanobashvili, If the Metaverse is Built, Will Copyright Challenges Come? 21 UIC REV. INTELL. PROP. L. 215, 241 (2022). იხ. აგრეთვე Marshall A. Leaffer, Understanding Copyright Law, 17 (6th ed. 2014).

¹⁵¹ იქვე.

¹⁵² იხ. „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონი, მუხლები 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, და 30.

¹⁵³ იქვე, მუხლი 21.

¹⁵⁴ იქვე, მუხლი 22.

¹⁵⁵ Ian Hargreaves, “Digital Opportunity: an Independent Review of IP and Growth”, 2011. გვ. 51.

აქვს უფლება შეზღუდოს მე-3 თავით დადგენილი უფლებების მოქმედება ნაწარმოების მოსარგებლესთან გაფორმებული ხელშეკრულებით. კანონის ბევრ სხვა მუხლში პირდაპირ არის გათვალისწინებული ხელშეკრულების თავისუფლების შეზღუდვა. მაგალითად, კანონი პირდაპირ კრძალავს ავტორის მიერ პირადი არაქონებრივი უფლებების გასხვისებას ხელშეკრულების საფუძველზე.¹⁵⁶

მე-3 თავით გათვალისწინებული ზოგიერთი უფლების ანალოგი გათვალისწინებულია ევროკავშირის სამართლით, რომელიც პირდაპირ კრძალავს ამ უფლებების შეზღუდვას მხარეთა ხელშეკრულებით. მაგალითად, ევროკავშირის დირექტივა ნებას რთავს კომპიუტერული პროგრამის დეკომპილირებას და სარეზერვო ეგზემპლარის შექმნას.¹⁵⁷ თუმცა, დირექტივა პირდაპირ ამბობს, რომ ეს ორი უფლება არ შეიძლება შეიცვალოს ან გამოირიცხოს მხარეთა შეთანხმებით.¹⁵⁸ ანალოგიურად, ევროკავშირის დირექტივა მონაცემთა ბაზების სამართლებრივი დაცვის შესახებ ზღუდავს მონაცემთა ბაზის დამამზადებლის გარკვეულ უფლებებს.¹⁵⁹ მაგრამ, ამავდროულად, აღნიშნული დირექტივა ბათილად აცხადებს შეზღუდვების გამორიცხვის მიზნით მხარეთა შორის დადებულ ხელშეკრულებას.¹⁶⁰ მსგავსი დებულებები მოცემულია ევროკავშირის 2019 წლის დირექტივაში “ერთიან ციფრულ ბაზარზე საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ”, რომელიც ასევე კრძალავს დირექტივით დადგენილი ზოგიერთი გამონაკ-

ლისის შეზღუდვას მხარეთა ხელშეკრულებით.¹⁶¹

სტატიის ამ ნაწილში მოცემული რეკომენდაცია შეესაბამება ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს (the Court of Justice of the European Union) პრაქტიკასაც. კერძოდ, 2019 წელს ორ სხვადასხვა გადაწყვეტილებაში სასამართლომ პირდაპირ მიუთითა, რომ საავტორო უფლებების შეზღუდვები გაგებული უნდა იყოს, როგორც მოსარგებლისთვის მინიჭებული უფლებები (და არა როგორც მხოლოდ საავტორო უფლებების გამონაკლისები).¹⁶² სასამართლოს ასეთი განმარტება ხაზს უსვამს მოსარგებლის უფლებების მნიშვნელობას.

3.11. საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონმდებლობით გათვალისწინებული ციტირების უფლების გაფართოების შესაძლებლობა

ციტირების უფლება საავტორო სამართლის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ნორმაა, რომელიც არსებობს თითქმის ყველა ქვეყნის საავტორო სამართალში.¹⁶³ ციტირება გამოხატვის თავისუფლების აუცილებელი ნაწილია. იდეებისა და ცოდნის გავრცელება შეუძლებელია სხვისი ნაწარმოებიდან ციტირების გარეშე. ისააკ ნიუტონის ცნობილი ფრაზა რომ მოვიშველიოთ: “თუკი

¹⁵⁶ „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონი, მუხლი 17.4.

¹⁵⁷ Directive 2009/24/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the legal protection of computer programs, მუხლები 6, 5.2 და 5.3.

¹⁵⁸ იქვე, მუხლი 8.

¹⁵⁹ იხ. Directive 96/19/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 1996 on the legal protection of databases, მუხლები 5, 6 და 8.

¹⁶⁰ Directive 96/19/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 1996 on the legal protection of databases, მუხლი 15.

¹⁶¹ Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC, მუხლი 7.1.

¹⁶² Case C-516/17, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 29 July 2019 (request for a preliminary ruling under Article 267 TFEU from the Bundesgerichtshof (Federal Court of Justice, Germany), Spiegel Online GmbH v Volker Beck, 54-ე პარაგრაფი, აგრეთვე Case C-469/17, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 29 July 2019 (request for a preliminary ruling under Article 267 TFEU from the Bundesgerichtshof (Federal Court of Justice, Germany), Funke Medien NRW GmbH v Bundesrepublik Deutschland, 70-ე პარაგრაფი).

¹⁶³ Karapapa, Stavroula, The Quotation Exception under EU Copyright Law: Paving the Way for User Rights (08.03.2021), გვ. 5. Rosati, E. (ed.), The Routledge Handbook of EU Copyright Law (Routledge: London and New York, 2021), <https://ssrn.com/abstract=3800267> (2023 წლის 20 დეკემბერი).

მე ვხედავდი სხვებზე შორს, ეს იმიტომ, რომ გიგანტების მხრებზე ვიდექი.”¹⁶⁴ “მხრებზე დგომაში” შეიძლება ვიგულისხმოთ სხვების იდეებისა და მოსაზრებების შესწავლა, გააზრება და ციტირება.

“საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ” კანონის დღეს მოქმედი რედაქციით, დაშვებულია ავტორის თანხმობისა და მისთვის ჰონორარის გადახდის გარეშე, მაგრამ ავტორისა და წყაროს აუცილებელი მითითებით “[...] ნაწარმოებებიდან ციტირება სამეცნიერო, კვლევითი, პოლემიკური, კრიტიკული და საინფორმაციო მიზნებისთვის, მხოლოდ იმ მოცულობით, რომელიც გამართლებულია ციტირების მიზნით, გაზეთებიდან და ჟურნალებიდან მოკლე ნაწყვეტების ბეჭდვითი მიმოხილვისთვის რეპროდუცირების ჩათვლით.”¹⁶⁵

საქართველოს კანონში ამომწურავად ჩამოთვლილია ციტირების ხუთი მიზანი: სამეცნიერო, კვლევითი, პოლემიკური, კრიტიკული და საინფორმაციო. კანონის ჩამონათვალი ამომწურავია და ფორმალურად არ იძლევა ციტატის რაიმე სხვა მიზნით გამოყენების შესაძლებლობას. მაგალითად, ეს ხუთი მიზანი არ მოიცავს განათლებას ან ხელოვნებას.

ბერნის კონვენციის ნორმა ციტირების უფლებასთან დაკავშირებით გაცილებით ფართოა:

“დასაშვებია ციტატების მოყვანა ნაწარმოებიდან [...] იმ პირობით, რომ ეს შეთავსებადია კეთილსინდისიერ საქმიანობასთან და მისი მოცულობა გამართლებულია დასახული მიზნით, მათ შორის, სტატიების ციტირება ჟურნალ-გაზეთებიდან პრესის მიმოხილვის ფორმით.”¹⁶⁶

საინფორმაციო საზოგადოების შესახებ ევროკავშირის დირექტივა ნებას რთავს ციტირებას კრიტიკისა და მიმოხილვის მიზნებისთვის.¹⁶⁷ საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისი მუხლი ძირითადად შესაბამისობაშია ევროკავშირის დირექტივის ტექსტთან. თუმცა, მიჩნეულია, რომ დირექტივის ფორმულირება უნდა განიმარტოს ფართოდ.¹⁶⁸ ასევე, დირექტივა არ ზღუდავს ციტირებას მხოლოდ კრიტიკის ან მიმოხილვის მიზნებით და ეს მიზნები მითითებულია მხოლოდ საილუსტრაციოდ.¹⁶⁹ მთავარია, ციტატის მოცულობა შეესაბამებოდეს გამოყენების მიზანს, ანუ დაცული უნდა იყოს ციტატის გამოყენების პროპორციულობა.¹⁷⁰ გარდა ამისა, ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო (the Court of Justice of the European Union) პრაქტიკით, ევროკავშირის სამართალი ადგენს ციტირების საკმაოდ ფართო უფლებას და, შესაბამისად, ანიჭებს სახელმწიფოებს მნიშვნელოვან დისკრეციას შესაბამისი ინტერესების კანონმდებლობით დაბალანსებისთვის.¹⁷¹

¹⁶⁴ “If I have seen further it is by standing on the shoulders of Giants”, იხ. <https://www.americanscientist.org/article/on-the-shoulders-of-giants> (2023 წლის 20 დეკემბერი).

¹⁶⁵ საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ საქართველოს კანონი, მუხლი 23(ა). ანალოგიური შინაარსის ნორმა მოცემულია კანონის 51.2(ა) მუხლში, რომელიც ვრცელდება შესრულებაზე, ფონოგრამაზე, ვიდეოგრამაზე, მაუწყებლობის ორგანიზაციის გადაცემაზე და მათ ჩანაწერებზე.

¹⁶⁶ ლიტერატურისა და ხელოვნების ნაწარმოებების დაცვის ბერნის კონვენცია (მიღებულია 1886 წელს, ბოლო ცვლილება შეტანილია 1979 წელს), მუხლი 10.1.

¹⁶⁷ “Quotations for purposes such as criticisms and review”, იხ. Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonization of certain aspects of copyright and related rights in the information society. Official Journal L 167, 22/06/2001 P. 0010 - 0019, მუხლი 5.3(d).

¹⁶⁸ Karapapa, Stavroula, The Quotation Exception under EU Copyright Law: Paving the Way for User Rights (08.03.2021), გვ. 7. Rosati, E. (ed.), The Routledge

Handbook of EU Copyright Law (Routledge: London and New York, 2021), <https://ssrn.com/abstract=3800267> (2023 წლის 20 დეკემბერი).

¹⁶⁹ იქვე. იხ. აგრეთვე Case C-469/17, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 29 July 2019 (request for a preliminary ruling under Article 267 TFEU from the Bundesgerichtshof (Federal Court of Justice, Germany), Funke Medien NRW GmbH v Bundesrepublik Deutschland, პარაგრაფი 43.

¹⁷⁰ Karapapa, Stavroula, The Quotation Exception under EU Copyright Law: Paving the Way for User Rights (08.03.2021), გვ. 8. Rosati, E. (ed.), The Routledge Handbook of EU Copyright Law (Routledge: London and New York, 2021), <https://ssrn.com/abstract=3800267> (2023 წლის 20 დეკემბერი).

¹⁷¹ Case C-476/17: Judgment of the Court (Grand Chamber) of 29 July 2019 (request for a preliminary ruling from the Bundesgerichtshof — Germany) — Pelham GmbH, Moses Pelham, Martin Haas v Ralf Hütter, Florian

სასურველია, საქართველოშიც გაფართოვდეს ციტირების უფლება. კანონის დღეს მოქმედი რედაქციით ციტირების უფლება ზედმეტად შეზღუდულია. ამ ცვლილების მნიშვნელობა სცდება საავტორო სამართალს და გააძლიერებს კონსტიტუციით გარანტირებულ გამოხატვის თავისუფლებას

3.12. საავტორო და მომიჯნავე უფლებებთან დაკავშირებული დავების განხილვის ეფექტიანობის ამაღლება

საავტორო და მომიჯნავე უფლებების არსებობა შეუძლებელია მათი დაცვის ეფექტიანი მექანიზმის გარეშე. სხვანაირად უფლება აზრს დაკარგავს. გარდა ამისა, დაიკარგება პატივისცემა სამართლისა და მისი მნიშვნელოვანი ნაწილის, საავტორო სამართლის მიმართ.

საქართველოს კანონმდებლობით წახალისებულია საავტორო უფლებების სასამართლოს გზით დაცვა, რადგანაც საავტორო უფლებებიდან გამომდინარე სარჩელებზე მოსარჩელები (როგორც ფიზიკური, ისე იურიდიული პირები) თავისუფლდებიან ბაჟის გადახდისაგან.¹⁷² თუმცა, მოსარჩელეს უწევს შესაბამისი სპეციალიზაციის იურისტის მომსახურების ხარჯების გაღება.

როგორც ჩანს ქვემოთ მოცემული ცხრილიდან (ცხრილი №1), საავტორო და მომიჯნავე უფლებების დაცვის მიზნით პირველი ინსტანციის სასამართლოში შეტანილი სარჩელების რაოდენობა საქართველოში წლიდან წლამდე ცვალებადია.

ცხრილი №1: საქართველოს რაიონულ (საქალაქო) სასამართლოებში 2002-2022 წლებში საავტორო და მომიჯნავე უფლებების თაობაზე შეტანილი სარჩელების რაოდენობა¹⁷³

წელი	სარჩელების რაოდენობა
2002	24
2003	16
2004	166
2005	133
2006	29
2007	44
2008	13
2009	9
2010	81
2011	80
2012	69
2013	254
2014	188
2015	172
2016	213
2017	231
2018	100
2019	184
2020	304
2021	133
2022	119

წინა პარაგრაფის ცხრილში მითითებული სარჩელების დიდი ნაწილი აღძრულია საავტორო უფლებების კოლექტიურ საფუძველზე მმართველი ორგანიზაციების მიერ. მაგალითად, 2021 წელს საქართველოს საავტორო უფლებათა ასოციაცია (GCA) მონაწილეობდა 122 სასამართლოს დავაში.¹⁷⁴ 2020 წელს იგივე ასოციაცია მონაწილეობდა 203 სასამართლო დავაში.¹⁷⁵

Schneider-Esleben, პარაგრაფები 84-86. ასევე, *Case C-516/17, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 29 July 2019 (request for a preliminary ruling under Article 267 TFEU from the Bundesgerichtshof (Federal Court of Justice, Germany), Spiegel Online GmbH v Volker Beck*, პარაგრაფები 27-28.

¹⁷² "სახელმწიფო ბაჟის შესახებ" საქართველოს კანონი, მუხლი 5.1(ბ).

¹⁷³ ინფორმაცია მოწოდებულია საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მიერ, 2002 წლის 15 დეკემბრის წერილი, №პ-1433-22.

¹⁷⁴ იხ. საქართველოს საავტორო უფლებათა ასოციაციის (GCA), წლიური ანგარიში 2021, გვ. 10. https://gca.ge/uploads/files/tsliuri_angarishi/2021.pdf (2023 წლის 20 დეკემბერი).

¹⁷⁵ იხ. საქართველოს საავტორო უფლებათა ასოციაციის (GCA), წლიური ანგარიში 2020, გვ. 11.

2019 წელს კი, შესაბამისად, 89 სასამართლო დავაში.¹⁷⁶ თბილისის საქალაქო სასამართლოს მოსამართლეებთან შეხვედრის შედეგად დამატებით გაირკვა, რომ ამ სასამართლოში ყველაზე ხშირად განიხილება სწორედ საავტორო უფლებების კოლექტიურ საფუძველზე მმართველი ორგანიზაციების სარჩელები, რომლებიც ეხება სალიცენზიო ხელშეკრულებებით გათვალისწინებული თანხების გადაუხდელობას.

საქართველოში არ არსებობს სტატისტიკა საავტორო და მომიჯნავე უფლებებთან დაკავშირებული დავების განხილვის საშუალო ვადების თაობაზე. ამიტომ, შეუძლებელია ამ ვადების შედარება სხვა კატეგორიის დავების განხილვის საშუალო ვადებთან. საქართველოს ადვოკატთა ასოციაციის ინფორმაციით, საავტორო და მომიჯნავე უფლებებთან დაკავშირებული დავების განხილვის საშუალო ვადაა 3-4 წელი.¹⁷⁷ ასოციაციის შეფასებით, პირველი ინსტანციის სასამართლოში საქმის განხილვა ხდება შედარებით სწრაფად, თუმცა პრობლემას წარმოადგენს საპელაციო და საკასაციო სასამართლოების მიერ საქმეთა განხილვის გაჭიანურება.¹⁷⁸ ადვოკატთა ასოციაციის შეფასებით, საავტორო და მომიჯნავე უფლებებთან დაკავშირებული დავების განხილვის გაჭიანურების ერთ-ერთი მიზეზია ცალკეულ მოსამართლეთა გადატვირთულობა, რაც იწვევს საქმეების განხილვის გაჭიანურებას.¹⁷⁹

ადვოკატთა ასოციაცია ცალკე გამოწვევად მიუთითებს საავტორო უფლებებთან დაკავშირებული დავების სპეციფიკურ ხასიათზე. ასეთი საქმეების განხილვა მოითხოვს მოსამართლეებისგან საავტორო სამართლის სიღრმისეულ ცოდნასა და სპეციალიზაციას საავტორო სამართლის მიმართულებით.¹⁸⁰ ადვოკატთა ასოციაციის აზრით, მხოლოდ ასეთი მიდგომით იქნება

შესაძლებელი თანმიმდევრული და განჭვრეტადი სასამართლო პრაქტიკის ჩამოყალიბება. თავის მხრივ, განჭვრეტადი სასამართლო პრაქტიკა შეამცირებს სასამართლოების დატვირთვას, რადგანაც მხარეებს ექნებათ სადავო საკითხის წინასწარ შეფასების მეტი შესაძლებლობა.

ადვოკატთა ასოციაციის მოსაზრება გაეუზიარეთ თბილისის საქალაქო სასამართლოს მოსამართლეებს, რომლებიც მუშაობენ საავტორო უფლებებთან დაკავშირებულ დავებზე. მოსამართლეების აზრით, ასეთი დავების რაოდენობა საკმაოდ მცირეა, რაც ართულებს მოსამართლეთა სპეციალიზაციას მხოლოდ საავტორო სამართლის მიმართულებით.

საქართველოს კანონმდებლობით, საავტორო და მომიჯნავე უფლებების დარღვევამ შეიძლება გამოიწვიოს სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობაც. სტატიის მომზადების პროცესში შესაბამისი უწყებებიდან გამოვითხოვეთ სტატისტიკა. როგორც ირკვევა, ბოლო 20 წლის განმავლობაში საავტორო უფლებების დარღვევასთან დაკავშირებულ საკითხებზე საქართველოში დაიწყო სისხლის სამართლებრივი გამოძიება 17 საქმეზე.¹⁸¹ აქედან, სისხლის სამართლებრივი დევნა განხორციელდა 5 პირის მიმართ, 3 სისხლის სამართლის საქმეზე.¹⁸² ამ საქმეებიდან არც ერთი არ ეხებოდა ინტერნეტის სივრცეში საავტორო და მომიჯნავე უფლებების დარღვევას.¹⁸³

ევროკავშირის 2019 წლის დირექტივა “ერთიან ციფრულ ბაზარზე საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ” ითვალისწინებს საავტორო უფლებებთან დაკავშირებული გარკვეული დავების განხილვას ალტერნატიული საშუალებების მეშვეობით.¹⁸⁴ ასეთია, მაგალითად, არბიტრაჟი. მიზანშეწონილია დირექტივის აღნიშნული ნორმის საქართველოს კანონმდებლობაში

https://gca.ge/uploads/files/tsliuri_angarishi/2020.pdf (2023 წლის 20 დეკემბერი).

¹⁷⁶ იხ. საქართველოს საავტორო უფლებათა ასოციაციის (GCA), წლიური ანგარიში 2019, გვ. 13. https://gca.ge/uploads/files/tsliuri_angarishi/2019.pdf (2023 წლის 20 დეკემბერი).

იქვე, გვ. 13.

¹⁷⁷ სსიპ “საქართველოს ადვოკატთა ასოციაციის” 2022 წლის 09 დეკემბრის წერილი №13600.

¹⁷⁸ იქვე.

¹⁷⁹ იქვე.

¹⁸⁰ იქვე.

¹⁸¹ ინფორმაცია მოწოდებულია საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს საგამოძიებო სამსახურის მიერ, 2023 წლის 30 იანვრის №1205/15-01 წერილით.

¹⁸² იქვე.

¹⁸³ იქვე.

¹⁸⁴ Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related

ასახვა, რაც შესაძლებელს გახდის საავტორო უფლებებთან დაკავშირებული დავების გარკვეული ნაწილის არბიტრაჟში განხილვას და, შედეგად, სასამართლო სისტემის დატვირთვის შემცირებას.

სასურველია, რომ საქართველოს კანონმდებლობით განისაზღვროს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების სასამართლოში დაცვის ხანდაზმულობის სპეციალური ვადა. „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების“ შესახებ კანონის დღეს მოქმედი რედაქციით ასეთი ვადა დადგენილი არ არის. შესაბამისად, საავტორო ქონებრივი უფლებების დაცვის მოთხოვნის მიმართ გამოიყენება სამოქალაქო კოდექსით დადგენილი ხანდაზმულობის საერთო ვადა, რომელიც შეადგენს ათ წელს.¹⁸⁵ ათწლიანი ვადა კი საკმაოდ ხანგრძლივია და სასურველია მისი შემოკლება საავტორო უფლებებთან დაკავშირებულ დავებთან მიმართებით. სხვანაირად საავტორო უფლებების მფლობელს შეიძლება არ ჰქონდეს მოტივაცია, რომ დროულად შეიტანოს სარჩელი სასამართლოში დარღვეული საავტორო უფლებების აღდგენის მოთხოვნით. შვიდი, რვა ან ცხრა წლის შემდეგ კი შეიძლება ძალიან რთული იყოს (ან საერთოდ შეუძლებელი) საავტორო უფლების დარღვევის ფაქტის დამტკიცება სასამართლოში.

საავტორო და მომიჯნავე უფლებების დაცვის ხანდაზმულობის სპეციალური ვადის დანესების რეკომენდაციას ამყარებს ევროკავშირის სხვადასხვა სახელმწიფოს კანონმდებლობის მაგალითებიც. გერმანიაში ხანდაზმულობის ვადა შეადგენს 3 წელს,¹⁸⁶ ხოლო საფრანგეთში 5

წელს.¹⁸⁷ მართალია, ინგლისი აღარ არის ევროკავშირის წევრი, მაგრამ წევრობის პერიოდში (და ამჟამად) ინგლისის კანონმდებლობით ხანდაზმულობის ვადა შეადგენდა 6 წელს.¹⁸⁸

3.13. საავტორო და მომიჯნავე უფლებების კოლექტიურ მართვასთან დაკავშირებული საკითხის მონესრიგება

საავტორო და მომიჯნავე უფლებების კოლექტიური მართვა ძალიან მნიშვნელოვანი მექანიზმია, რომელიც უზრუნველყოფს ინტელექტუალური საკუთრების დაცვასა და საავტორო უფლებების მფლობელების მიერ სამართლიანი ჰონორარის მიღებას. კოლექტიური მართვა ასრულებს საკვანძო როლს უფლებათა მფლობელებისა და მომხმარებელთა დაკავშირების, ჰონორარის შეგროვებისა და განაწილების საქმეში.

ევროკავშირთან ასოცირების შეთანხმება შეიცავს დებულებებს, რომლებიც პირდაპირ ეხება საავტორო უფლებების კოლექტიურ მართვას. კერძოდ, შეთანხმების 164-ე მუხლით: „მხარეები ეცდებიან ხელი შეუწყონ დიალოგსა და თანამშრომლობას კოლექტიური მართვის შესაბამის საზოგადოებებს შორის, ნაწარმოებებისა და სხვა დაცული ობიექტების ხელმისაწვდომობის ხელშეწყობის მიზნით და ასეთი ნაწარმოებების ან სხვა დაცული ობიექტების გამოყენებისთვის აუცილებელი ჰონორარის გადაცემისთვის.“¹⁸⁹

საქართველოში წლების განმავლობაში მოქმედებდა ორი ძირითადი ორგანიზაცია, რომლებიც მართავდნენ ავტორთა ერთსა და იმავე უფლებებს,¹⁹⁰ რაც წარმოშობდა გაურკვევლობას

rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC, მუხლი 21.

¹⁸⁵ „იხ. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 128.3 მუხლი.

¹⁸⁶ https://www.meissnerbolte.com/fileadmin/user_upload/pdf/publikationen/lexology_copyright_2020.pdf (2023 წლის 20 დეკემბერი).

¹⁸⁷ <https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/w-011-3781> (2023 წლის 20 დეკემბერი).

¹⁸⁸ <https://iclg.com/practice-areas/copyright-laws-and-regulations/united-kingdom> (2023 წლის 20 დეკემბერი).

¹⁸⁹ „The Parties shall endeavour to promote dialogue and cooperation between their respective collective

management societies for the purpose of promoting the availability of works and other protected subject matter and the transfer of royalties for the use of such works or other protected subject matter.“ ასოცირების შესახებ შეთანხმება ერთის მხრივ, საქართველოსა და მეორეს მხრივ, ევროკავშირს და ევროპის ატომური ენერგიის გაერთიანებას და მათ წევრ სახელმწიფოებს შორის, 2014 წელი, მუხლი 164.

¹⁹⁰ იხ. <https://fortuna.ge/fortuna/post/dava-saavtoro-uflebebis-sferoshi-ar-sheidzleba-ukanonobas-raime-gasaqani-hqondes-chvens-qveyanashinawili> (2023 წლის 20 დეკემბერი). აგრეთვე <https://www.bm.ge/ka/article/quotsaqartvelos->

როგორც ავტორებისთვის, ისე მოსარგებლებებისთვის. დიდი ხნის განმავლობაში ბუნდოვანი იყო, რამდენად უშვებდა საქართველოს კანონმდებლობა ორი ორგანიზაციის პარალელურად ფუნქციონირებას, ერთი და იმავე უფლების მართვის სფეროში.

2023 წლის 03 ივლისს საქართველოს პარლამენტმა მიიღო “საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ” კანონის ცვლილებები, რომელთა მიზანია საავტორო და მომიჯნავე უფლებების კოლექტიური მართვის საკითხის მოწესრიგება. ცვლილებებით გათვალისწინებულია კოლექტიური ორგანიზაციების აკრედიტაცია და განსაზღვრულია აკრედიტაციის პროცედურა. იმედი გვაქვს, რომ ცვლილებების შედეგად აღმოიფხვრება კოლექტიური მართვის სფეროში არსებული ბუნდოვანება, უზრუნველყოფილი იქნება სისტემის გამართული ფუნქციონირება და აღდგება საავტორო უფლების მფლობელთა და მოსარგებლეთა ნდობა კოლექტიური მართვის სისტემის მიმართ.¹⁹¹

3.14. ცნობიერების ამაღლება საავტორო და მომიჯნავე უფლებების თაობაზე

ლიტერატურისა და ხელოვნების ნაწარმოებების დაცვის 1886 წლის ბერნის კონვენცია ავალდებულებს კონვენციის მონაწილე ქვეყნებს, მიიღონ აუცილებელი ზომები კონვენციის გამოყენებისთვის.¹⁹² აუცილებელ ზომებად კი შეიძლება მივიჩნიოთ როგორც კანონმდებლობის მიღება და მისი აღსრულების ეფექტიანი მექანიზმის შექმნა, ისე ცნობიერების ამაღლება საავტორო და მომიჯნავე უფლებების მნიშვნელობის შესახებ. მხოლოდ ასეთი კომპლექსური მიდგომით არის შესაძლებელი ცოდნასა და ინოვაციებზე დაფუძნებული ეკონომიკის აშენება, სხვა ქვეყნების ტექნოლოგიების ათვისება, სა-

ქართველოში შექმნილი ინტელექტუალური საკუთრების ექსპორტი და ტექნოლოგიების განვითარება.¹⁹³

საავტორო უფლებების შესახებ ინფორმაციის გავრცელება და ამ უფლებების მიმართ პატივისცემის ჩამოყალიბება სასურველია დაიწყოს რაც შეიძლება ადრე. სკოლა შეიძლება გახდეს ის საყრდენი, რომელიც გადასცემს მოსწავლეებს ცოდნას საავტორო უფლებების კულტურული, ეკონომიკური და სამართლებრივი მნიშვნელობის შესახებ.

სკოლის მოსწავლეები არიან სოციალური ქსელების, ინტერნეტისა და ახალი ტექნოლოგიების ერთ-ერთი ყველაზე აქტიური მომხმარებლები. მოსწავლეები საავტორო უფლებებით დაცულ ნაწარმოებებს ქმნიან, ეცნობიან, იყენებენ და ავრცელებენ უკვე სკოლაში სწავლის ეტაპზე. შესაბამისად, საავტორო უფლებების საბაზისო ცოდნა დაეხმარებათ მათ, როგორც საკუთარი შემოქმედების უკეთ დაცვაში, ისე სხვათა ნაწარმოებების კანონიერ გამოყენებაში.

მიზანშეწონილია, რომ განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროსთან ერთად დაიწყოს მსჯელობა სამოქალაქო განათლების სასკოლო საგანში საავტორო და მომიჯნავე უფლებების სწავლების დამატების თაობაზე. სასკოლო პროგრამის ფარგლებში მიწოდებული ინფორმაცია საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ ძალიან სასარგებლო და მნიშვნელოვანი იქნება მოსწავლეებისთვის. საავტორო უფლებების შესახებ ცოდნა დაეხმარება ახალგაზრდებს საკუთარი უფლებების დაცვაში და სხვების უფლებების დარღვევის თავიდან აცილებაში.

ამ მიმართულებით უკვე გადადგმულია გარკვეული ნაბიჯები. მაგალითად, აშშ-ის საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს მხარდაჭერით (USAID), საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროსთან ერთად და „საქ-

saavtoro-uflebata-asociaciaquot-sagangebo-gancxadebas-avrcelebs/35607 (2023 წლის 20 დეკემბერი).

¹⁹¹ 2023 წლის 29 დეკემბერს აკრედიტაციის კომისიამ გამოავლინა ქონებრივი უფლებების კოლექტიურ საფუძველზე მმართველი ორგანიზაციის კონკურსის გამარჯვებული, იხ.

https://www.sakpatenti.gov.ge/ka/news_and_events/562/ (2023 წლის 20 დეკემბერი).

¹⁹² ლიტერატურისა და ხელოვნების ნაწარმოებების დაცვის ბერნის კონვენცია, მუხლი 36.1.

¹⁹³ იხ. “ინოვაციების შესახებ” საქართველოს კანონი, მუხლი 1.1.

პატენტთან” თანამშრომლობით, დანყებითი განათლების პროექტის ფარგლებში მომზადდა ნიგნები ბავშვებისთვის ინტელექტუალური საკუთრების შესახებ. მასალები ხელმისაწვდომია „საქპატენტის“ ინტერნეტ გვერდზე.¹⁹⁴

ცნობიერების ამაღლების საკითხი აქტუალურია არა მხოლოდ მოსარგებლეებისთვის, არამედ ავტორებისთვის და საავტორო უფლებების სხვა მფლობელებისთვის. ავტორები თავად უნდა გააქტიურდნენ და დაუთმონ თავისი უფლებების დაცვას მეტი დრო და ენერგია. აგრეთვე სასურველია, რომ ავტორებმა დაუთმონ მეტი ყურადღება საზოგადოების ინფორმირებას ინტელექტუალური საკუთრების მნიშვნელობის შესახებ. ამ საკითხზე მხოლოდ სახელმწიფო ან რომელიმე ერთი უწყება არ უნდა ზრუნავდეს.

3.15. საავტორო და მომიჯნავე უფლებების მარეგულირებელი კანონმდებლობის მიმართ მეტი ყურადღების საჭიროება

სასურველია, რომ საავტორო და მომიჯნავე უფლებების სფეროს კანონმდებლობა იყოს მუდმივი ყურადღების ცენტრში და მიმდინარეობდეს მსჯელობა მისი შემდგომი სრულყოფის თაობაზე. ეს რეკომენდაცია ეხება საქართველოს პარლამენტს, ინტელექტუალური საკუთრების ეროვნულ ცენტრს „საქპატენტი“, სხვა დაინტერესებულ უწყებებსა და საავტორო უფლებების მფლობელებს.

ზოგჯერ გვრჩება შთაბეჭდილება, რომ საქართველოში უფრო მეტი ყურადღება ეთმობა ინტელექტუალური საკუთრების სამართლის სხვა სფეროებს, მაგალითად, სასაქონლო ნიშნების სამართალს ან საპატენტო სამართალს. საავტორო და მომიჯნავე უფლებები კი რჩება სათანადო ყურადღების მიღმა.

21-ე საუკუნეში ტექნოლოგიები ვითარდება ძალიან სწრაფად, რაც აუცილებელს ხდის საავტორო კანონმდებლობის მუდმივ გადახედვასა და განახლებას. როგორც წესი, ცვლილებას წინ უძღვის ხანგრძლივი საჯარო განხილვები. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი და საინტერესოა

ამ მხრივ ევროკავშირში მიმდინარე პროცესები. სასურველია, რომ საქართველოში მუდმივი ყურადღების ცენტრში იყოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების სფეროში ევროკავშირსა და სხვა სახელმწიფოებში მიმდინარე განხილვები და პროცესები.

მიზანშეწონილია, რომ საქართველოს პარლამენტის იურიდიულმა, კულტურის, დარგობრივი ეკონომიკის და საგარეო საქმეთა კომიტეტებმა აქტიურად ითანამშრომლონ და განახორციელონ საპარლამენტო კონტროლი საავტორო უფლებების მარეგულირებელი საკანონმდებლო ბაზის სრულყოფასა და მოქმედი ნორმების ეფექტიან აღსრულებაზე. ასევე, მიზანშეწონილი იქნება, თუ ამ თემაზე ჩატარდება პერიოდული საკომიტეტო მოსმენები, რაც უზრუნველყოფს საკითხის აქტუალურობის შენარჩუნებას.

პარლამენტის აღნიშნული საქმიანობა უნდა წარმართოს საქპატენტის ჩართულობით და მისი რეკომენდაციების გათვალისწინებით. საქართველოს კანონმდებლობით, სწორედ საქპატენტი ახორციელებს სახელმწიფო პოლიტიკას საავტორო და მომიჯნავე უფლებათა სფეროში.¹⁹⁵ ასევე, საქპატენტი წარმოადგენს საქართველოს ინტელექტუალური საკუთრების დაცვის საერთაშორისო ორგანიზაციებში,¹⁹⁶ მათ შორის ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაციაში (WIPO).

4. ძირითადი დასკვნები და რეკომენდაციები

სტატიის ამ ნაწილში მოკლედ განხილულია სტატიის ძირითადი დასკვნები და რეკომენდაციები.

სავტორო და მომიჯნავე უფლებების სამართლებრივი რეგულირება საქართველოში ძირითადად თანხვედრაშია სახელმწიფოს მიერ ნაკისრ საერთაშორისო ვალდებულებებთან. თუმცა, კანონმდებლობა მხოლოდ ნაწილობრივ შეესაბამება ევროკავშირის სამართალს. საჭიროა, რომ საქართველოს კანონმდებლობა შესაბამის

¹⁹⁴ იხ. <https://www.sakpatenti.gov.ge/ka/publications/> (2023 წლის 20 დეკემბერი).

¹⁹⁵ „სავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონი, 62.1 მუხლი.

¹⁹⁶ იქვე, 62.2(ბ) მუხლი.

სობაში მოვიდეს ევროკავშირის 2019 წლის დირექტივასთან “ერთიან ციფრულ ბაზარზე საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ.”¹⁹⁷ ამასთან, დირექტივის სპეციფიკური ხასიათიდან გამომდინარე, სასურველია ევროკავშირის ექსპერტების ჩართვა დირექტივის ნორმების საქართველოს კანონმდებლობაში ასახვის პროცესში.

მიზანშეწონილია, რომ საქართველომ ხელი მოაწეროს მარაქემის შეთანხმებას “გამოქვეყნებულ ნაწარმოებებთან წვდომის ხელშეწყობის შესახებ უსინათლო, დაქვეითებული მხედველობის მქონე პირებისთვის და მათთვის, ვისაც სხვაგვარად შეზღუდული აქვს ბეჭდვითი ტექსტის აღქმა.”¹⁹⁸ სამწუხაროდ, საქართველოში მცხოვრებ ადამიანებს, რომლებსაც შეზღუდული აქვთ ბეჭდვითი მასალის გაცნობის შესაძლებლობა, არ აქვთ სათანადო წვდომა მათთვის ადაპტირებულ წიგნებთან. განსაკუთრებით რთულია წვდომა სასწავლო მასალასთან, რაც სერიოზული ხელშეშლელი ფაქტორია სწავლის პროცესში. მარაქემის შეთანხმება გაამარტივებს წვდომას უცხოურ ადაპტირებულ წიგნებთან, სასწავლო მასალებთან და სხვა ნაწარმოებებთან. მნიშვნელოვანია, რომ 2023 წლის 15 დეკემბერს “საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ” კანონში შევიდა ცვლილებები, რომელთა მიზანია საქართველოს მიერ მარაქემის შეთანხმების რატიფიკაციის შემდეგ მისი ეფექტიანი იმპლემენტაცია.¹⁹⁹

მიზანშეწონილია, რომ საქართველოში დაიწყოს მსჯელობა აუდიოვიზუალური შესრულებების შესახებ ბეიჯინგის 2012 წლის საერთაშორისო შეთანხმების ხელმოწერის მიზანშეწონილობის თაობაზე. სხვა საერთაშორისო ხელშეკრულებები, რომელთა ხელმოწერა საქართველო, ძირითადად ეხება მხოლოდ აუდიო (ხმოვან) და არა აუდიოვიზუალურ შესრულებებს.

ბეიჯინგის საერთაშორისო შეთანხმების ხელმოწერის განხილვაში კი სასურველია მიიღონ მონაწილეობა ქართველმა შემსრულებლებმა, პირველ რიგში კი ქართული ცეკვისა და სიმღერის ანსამბლებმა, რადგანაც ბეიჯინგის შეთანხმება გააძლიერებს მათი უფლებების დაცვას საერთაშორისო დონეზე.

სასურველია, რომ საქართველომ ყურადღებით ადევნოს თვალი სხვადასხვა სახელმწიფოში მიმდინარე მსჯელობას ხელოვნურ ინტელექტთან დაკავშირებული საკითხების სამართლებრივი რეგულირების თაობაზე. მათ შორის, მოსაზრებებს ხელოვნური ინტელექტით შექმნილი ნაწარმოების სამართლებრივი დაცვის შესახებ. ამ საკითხის მიმართ ერთგვაროვანი მიდგომის ჩამოყალიბების შემდეგ სასურველია საქართველოში შესაბამისი კანონმდებლობის დროულად მიღება, რადგანაც იგი ხელს შეუწყობს ინვესტიციების მოზიდვას და ხელოვნური ინტელექტის განვითარებას.

ინტერნეტში მეკობრეობასთან ბრძოლა მოითხოვს კოორდინირებულ ღონისძიებებს, რომლებშიც ჩართულები უნდა იყვნენ სახელმწიფო უწყებები, კერძო კომპანიები და საავტორო უფლებების მფლობელები. ბრძოლა უნდა ატარებდეს მუდმივ ხასიათს, რადგანაც ერთჯერადი ან პერიოდული ღონისძიებები ვერ მოიტანს სასურველ შედეგს. კოორდინირებული ღონისძიებების გატარებისთვის კი საჭიროა, რომ საქართველოს მთავრობამ შეიმუშაოს ინტერნეტ მეკობრეობის წინააღმდეგ ბრძოლის სახელმწიფო სტრატეგია, რომელიც განერილი იქნება ხანგრძლივ პერიოდზე.

საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნული კომისია ძალიან აქტიურად მუშაობს ინტერნეტში მეკობრეობის შემცირებისთვის. 2022 წლის დეკემბერში საქართველოს პარლამენტის მიერ “მაუწყებლობის შესახებ” კანონში შეტანილმა

¹⁹⁷ https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-02/SWD_2023_31_Georgia.pdf, გვ. 21 (2023 წლის 20 დეკემბერი), იხ. აგრეთვე Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC.

¹⁹⁸ მარაქემის შეთანხმება გამოქვეყნებულ ნაწარმოებებთან წვდომის ხელშეწყობის შესახებ უსინათლო, დაქვე-

ითებული მხედველობის მქონე პირებისთვის და მათთვის, ვისაც სხვაგვარად შეზღუდული აქვს ბეჭდვითი ტექსტის აღქმის უნარი (Marrakesh Treaty to Facilitate Access to Published Works for Persons who are Blind, Visually Impaired or Otherwise Print Disabled), მიღებულია მარაქემში, მაროკო, 2013 წლის 27 ივნისს.

¹⁹⁹ იხ. “საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ” საქართველოს კანონის 2023 წლის 15 დეკემბრის ცვლილებები.

ცვლილებებმა პირდაპირ მიანიჭა კომისიას უფლებამოსილება გააკონტროლოს მედიამომსახურებისა და ვიდეოგაზიარების პლატფორმების მომსახურების სფეროებში “საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ” კანონმდებლობის შესრულება.²⁰⁰ იმედია, ეს ცვლილებები გაუადვილებს კომისიას ინტერნეტ მეკობრეობასთან ბრძოლას. თუმცა, გარკვეული პერიოდის შემდეგ აუცილებელი იქნება “მაუწყებლობის შესახებ” კანონში შეტანილი ცვლილებების ეფექტიანობის შეფასება. გარდა ამისა, მიზანშეწონილია, რომ საავტორო უფლებების ქართველმა მფლობელებმა უფრო აქტიურად დაიცვან თავიანთი უფლებები ინტერნეტში. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მათი გააქტიურება უცხოური ინტერნეტ გვერდების წინააღმდეგ, სადაც არალეგალურად განთავსებულია ქართველი ავტორების ნაწარმოებები.

მიზანშეწონილია, რომ “საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ” კანონში შევიდეს რამდენიმე ცვლილება. პირველ რიგში, მიზანშეწონილია ციტირების უფლების საკანონმდებლო გაფართოება. მიგვაჩნია, რომ კანონის დღეს მოქმედი რედაქციით ციტირების უფლება ზედმეტად შეზღუდულია. ამ ცვლილების მნიშვნელობა ცდება საავტორო სამართალს და გააძლიერებს კონსტიტუციით გარანტირებულ გამოხატვის თავისუფლებას. ასევე, “საავტორო და მომიჯნავე უფლებების” შესახებ საქართველოს კანონის მე-3 თავი ადგენს საავტორო ქონებრივი უფლებების შეზღუდვებს. ამ თავის ნორმებით განისაზღვრება, რა შემთხვევებშია შესაძლებელი ნაწარმოების გამოყენება ავტორის ან საავტორო უფლების სხვა მფლობელის თანხმობისა და მისთვის ჰონორარის გადახდის გარეშე. ამ უფლებების ეფექტიანი განხორციელებისთვის მიზანშეწონილია კანონში პირდაპირ მიეთითოს, რომ ავტორს არ აქვს უფლება შეზღუდოს მე-3 თავით დადგენილი უფლებები ნაწარმოების მოსარგებლესთან გაფორმებული ხელშეკრულებით. ამ ცვლილებებთან ერთად, სასურველია საქართველოში დაიწყოს მსჯელო-

ბა ე.წ. „ობოლი“ ნაწარმოების გამოყენების სამართლებრივ პირობებზე. ასეთია ნაწარმოები, რომელზეც ვრცელდება საავტორო უფლებები, მაგრამ შეუძლებელია ამ უფლებების მფლობელის დადგენა. ან, თუ მფლობელის ვინაობა ცნობილია, კეთილსინდისიერი ძეგლის შედეგად შეუძლებელია მფლობელთან დაკავშირება. ე.წ. “ობოლ” ნაწარმოებთან დაკავშირებული საკითხის მოწესრიგებისთვის აუცილებელია სხვა სახელმწიფოების გამოცდილების შესწავლა (პირველ რიგში, ევროკავშირის).

საჭიროა, რომ საქართველოში ამაღლდეს საავტორო და მომიჯნავე უფლებებთან დაკავშირებული დავების განხილვის ეფექტიანობა. სამწუხაროდ, საავტორო უფლებების თაობაზე წარმოშობილი დავის განხილვას ზოგჯერ სჭირდება გაუმართლებლად ხანგრძლივი დრო.

მიზანშეწონილია, რომ საქართველოს კანონმდებლობით განისაზღვროს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების სასამართლოში დაცვის ხანდაზმულობის სპეციალური ვადა. ამჟამად ხანდაზმულობის ვადა შეადგენს ათ წელს, რაც საკმაოდ ხანგრძლივი პერიოდია და სასურველია მისი შემოკლება. შედეგად, საავტორო უფლებების მფლობელს ექნება მეტი მოტივაცია დროულად მიმართოს სასამართლოს დარღვეული უფლების აღდგენის მოთხოვნით.

საავტორო უფლებების მიმართ პატივისცემის ჩამოყალიბება მიზანშეწონილია დაიწყოს რაც შეიძლება ადრე. სასურველია, რომ განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროსთან ერთად დაიწყოს მსჯელობა სამოქალაქო განათლების სასკოლო საგანში საავტორო და მომიჯნავე უფლებების სწავლების დამატების თაობაზე.

აუცილებელია, რომ საავტორო და მომიჯნავე უფლებების სფეროს კანონმდებლობა იყოს მუდმივი ყურადღების ცენტრში და მიმდინარეობდეს მსჯელობა მისი სრულყოფის თაობაზე. ეს რეკომენდაცია ეხება საქართველოს პარლამენტს, ინტელექტუალური საკუთრების ეროვნულ ცენტრს “საქპატენტი” და სხვა დაინტერესებულ უწყებებს. აგრეთვე მიზანშეწონილია,

²⁰⁰ იხ. “მაუწყებლობის შესახებ” საქართველოს კანონი, მუხლი 5.3(ი).

რომ საქართველოს პარლამენტის იურიდიულ-მა, კულტურის, დარგობრივი ეკონომიკის და საგარეო საქმეთა კომიტეტებმა აქტიურად ითანამშრომლონ და განახორციელონ საპარლამენტო კონტროლი საავტორო უფლებების მარეგული-

რებელი საკანონმდებლო ბაზის სრულყოფასა და მოქმედი ნორმების ეფექტიან აღსრულებაზე. ამ თემაზე შეიძლება ჩატარდეს პერიოდული საკომიტეტო მოსმენები, რაც უზრუნველყოფს საკითხის აქტუალურობის შენარჩუნებას.